

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ(ปวช.) ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร ได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

2.1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)

พุทธศักราช 2545

2.2 มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับจริยธรรม

2.3.1 ความรู้เกี่ยวกับจริยธรรม

2.3.2 ประเภทของจริยธรรม

2.3.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับจริยธรรม

2.3.4 จริยธรรมที่ควรปลูกฝังในสังคมไทย

2.3.4.1 ความมีวินัย

2.3.4.2 ความรับผิดชอบ

2.3.4.3 ความซื่อสัตย์

2.3.4.4 ความเมตตากรุณา

2.3.4.5 ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

2.3.4.6 ความประหยัด

2.3.4.7 ความกตัญญูกตเวที

2.3.5 ประโยชน์ของจริยธรรม

2.3.6 เหตุผลเชิงจริยธรรม

2.1.6.1 ความหมายของเหตุผลเชิงจริยธรรม

2.1.6.2 ความสำคัญของเหตุผลเชิงจริยธรรม

2.1.6.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของKohlberg

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้ความหมายของการศึกษาหมวด 1 มาตรา 4 ว่า การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดการสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และกล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 6 ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 5-15)

2.2 มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้วิจัยนำเสนอมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประเด็นต่อไปนี้

มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก

จากมาตรฐานการศึกษา เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้พัฒนามาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมินคุณภาพภายนอก และเป็นแนวทางให้หน่วยงานและสถานศึกษามุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งสอดคล้องในมาตรา 6 มาตรา 7 กล่าวคือ

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติรวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านกระบวนการ และมาตรฐานด้านปัจจัย แต่ละมาตรฐานแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ มาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และระดับคุณภาพ ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
ตัวบ่งชี้

1. มีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามระเบียบและหลักธรรมเบื้องต้นของแต่ละศาสนา
2. ซื่อสัตย์สุจริต (และมีจรรยาบรรณในวิชาชีพสำหรับระดับอาชีวศึกษา)
3. มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม
4. ประหยัด (ใช้สิ่งของและทรัพย์สินของตนเองและส่วนรวม อย่างประหยัดและคุ้มค่า)

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและปฏิบัติตามตามระบอบประชาธิปไตย

ตัวบ่งชี้

1. เคารพและรับฟังคำแนะนำของพ่อแม่ ญาติและผู้ใหญ่
2. รักษาสิทธิเสรีภาพของตนเองและเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
3. มีความรู้และปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่เป็นปัญหาของสังคมและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความสุข

4. ร่วมกิจกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาและท้องถิ่น
5. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม อนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
ตัวบ่งชี้

1. รู้จักค่าของสิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงผลกระทบต่อตนเองและสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม

2. ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และมีส่วนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณมีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์

ตัวบ่งชี้

1. สามารถจำแนกประเภทข้อมูล เปรียบเทียบและมีความคิดรวบยอด
2. สามารถประเมินค่าความน่าเชื่อถือของข้อมูลรู้จักพิจารณาข้อดี-ข้อเสีย ความถูกต้อง-ผิด ระบุสาเหตุ-ผล ค้นหาคำตอบ เลือกรูปวิธีการและมีปฏิภาณในการแก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่างสันติ และมีความถูกต้องเหมาะสม
3. มีความคิดริเริ่ม มีจินตนาการ สามารถคาดการณ์และกำหนดเป้าหมายได้

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

ตัวบ่งชี้

1. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มประสบการณ์/กลุ่มวิชา/หมวดวิชาที่ไม่สำคัญไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ (คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศาสตร์ คอมพิวเตอร์ และวิชาเฉพาะสาขาสำหรับอาชีวศึกษา)
2. มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสาร

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้

1. มีความกระตือรือร้น สนใจการเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล
2. รักการอ่าน สามารถใช้ห้องสมุด แหล่งความรู้และสื่อต่างๆ ทั้งในและนอกสถานศึกษา
3. สามารถสรุปประเด็นจากการเรียนรู้และประสบการณ์ได้อย่างถูกต้องด้วยตนเอง

มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนเห็นคุณค่าและภูมิใจในปัญญาไทย ศิลปะและวัฒนธรรมที่งดงามของไทย

ตัวบ่งชี้

1. รู้จักท้องถิ่น รักษาและร่วมพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
2. มีความรู้ ความเข้าใจภูมิปัญญาไทย โดยเฉพาะภูมิปัญญาของท้องถิ่น และนำมาใช้ได้
3. ชื่นชมและสืบสานศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีที่งดงามของท้องถิ่นและของไทย

มาตรฐานที่ 8 ผู้เรียนรู้จักตนเอง พึ่งตนเองได้ มีบุคลิกภาพที่ดี

ตัวบ่งชี้

1. รู้ถึงความถนัด ความสามารถ ความสนใจ ข้อดี ข้อด้อยของตนเอง และพยายามปรับปรุงตนเอง
2. เป็นตัวของตัวเอง มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมและให้เกียรติผู้อื่น
3. รู้กาลเทศะในการใช้คำพูด กิริยามารยาทและการแต่งกาย

4. สามารถกำหนดเป้าหมาย แนวทาง ตัดสินใจ และแก้ปัญหาของตนเองได้ (เฉพาะมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา)

มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ

ตัวบ่งชี้

1. สามารถงานตามลำดับขั้นตอนและผลงานมีประสิทธิภาพ
2. ขยัน อดทน ละเอียดยรอบคอบในการทำงานมีพัฒนาการ สามารถทำงานอย่างมีความสุข และภูมิใจในผลงานของตนเอง
3. สามารถทำงานเป็นทีม (ช่วยเหลือผู้อื่น ไม่เอาเปรียบ ให้ความร่วมมือ ยอมรับฟังความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่น ร่วมรับผิดชอบผลงานของกลุ่ม)

4. มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

ตัวบ่งชี้

1. มีน้ำหนัก ส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน
2. มีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน
3. ร่างกายแข็งแรง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับครู เพื่อน และบุคคลทั่วไป
4. รู้จักดูแลสุขภาพและป้องกันตัวเองไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ

มาตรฐานที่ 11 ผู้เรียนปลอดจากสิ่งเสพติดให้โทษและสิ่งมอมเมา

ตัวบ่งชี้

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของเสพติดและสิ่งมอมเมา
2. ไม่เสพสิ่งเสพติดและปลอดจากสิ่งมอมเมา และไม่แสวงหาผลประโยชน์

มาตรฐานที่ 12 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

ตัวบ่งชี้

1. มีความชื่นชมและร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรีและกีฬา

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้างและการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ครบวงจร ให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา

ตัวบ่งชี้

1. มีการจัดองค์กร/โครงสร้างการบริหารชัดเจน
2. มีปรัชญา แผนพัฒนา/ธรรมนูญสถานศึกษา แผนการดำเนินงานของสถานศึกษา และตัวชี้วัดความสำเร็จ
3. มีการปฏิบัติงานตามแผน
4. มีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล เปรียบเทียบกับเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง

5. มีระบบข้อมูลสารสนเทศครบถ้วน ถูกต้อง ตรงกับความต้องการและทันต่อการใช้งาน
6. มีการบันทึกและรายงานผลการประเมิน
7. มีการนำข้อมูลและผลการประเมินไปใช้ในการตัดสินใจตัดสินใจและปรับปรุงงาน

มาตรฐานที่ 14 สถาบันส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนา

การศึกษา

ตัวบ่งชี้

1. ผู้บริหารและครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนในการร่วมกันจัดการศึกษา
2. มีการประชุมประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้บุคลากรในสถานศึกษาและชุมชน

เห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาร่วมกัน

3. มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษาต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
4. ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการศึกษา

มาตรฐานที่ 15 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ส่งเสริมสุขภาพ

อนามัย และความปลอดภัยของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้

1. จัดสภาพแวดล้อมที่สะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัย
2. จัดระบบป้องกันสถานศึกษาปลอดสารพิษ สิ่งเสพติด อาชญากรรม และอบายมุข
3. จัดระบบสาธารณสุขปกที่ดี
4. จัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้ครู และบุคลากรอย่างเพียงพอ และจัดสภาพแวดล้อม

เหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ

มาตรฐานที่ 16 สถานศึกษาส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร/ครู ตามความจำเป็นและเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ

ตัวบ่งชี้

1. จัดครูเข้าสอนตรงตามสาขาวิชา หรือความถนัด หรือความรู้ ความสามารถ
2. ครูได้รับการพัฒนาเกี่ยวกับเรื่องที่ใช้สอนหรือปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับ

สภาพการเปลี่ยนแปลง

3. ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม

มาตรฐานที่ 17 สถานศึกษามีการจัดการเรียน การสอนสอดคล้องกับหลักสูตรความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

ตัวบ่งชี้

1. มีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

2. มีการจัดแนวการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรความต้องการของผู้เรียน/ท้องถิ่น และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมให้สามารถเชื่อมโยงแก้ปัญหาท้องถิ่นได้และนำไปปฏิบัติได้จริง

มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษাজัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
ตัวบ่งชี้

1. มีการจัดการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน
2. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์
3. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ แสวงหาคำตอบและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง
4. มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยี และสื่อที่เหมาะสม มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน
5. มีการจัดการเรียนเพื่อการฝึกและส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมของผู้เรียน
6. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสุนทรียภาพอย่างครบถ้วนทั้งทางดนตรี ศิลปะ และการกีฬา
7. ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกับผู้อื่นและความรับผิดชอบต่อกลุ่มร่วมกัน
8. มีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง
9. มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรักสถานศึกษาของตนเอง และมีความกระตือรือร้นในการไปเรียน

มาตรฐานที่ 19 ผู้บริหารมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นแบบอย่างที่ดี
ตัวบ่งชี้

1. ผู้บริหารอุทิศตนให้กับการปฏิบัติงานในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง
2. ผู้บริหารมีความเมตตากรุณา มีความรับผิดชอบ ยุติธรรม ซื่อสัตย์
3. ผู้บริหารมีการปกครองตนที่ดี ไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัว ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข สิ่งเสพติด

มาตรฐานที่ 20 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ
ตัวบ่งชี้

1. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง
2. ผู้บริหารมีความเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์และเป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้อง
3. ผู้บริหารมีความเป็นประชาธิปไตย

มาตรฐานที่ 21 ครูมีวิญญูณความเป็นครู มีคุณธรรม จริยธรรม
ตัวบ่งชี้

1. ครูมีความเอื้ออาทร เข้าใจและเอาใจใส่ผู้เรียนทุกคนอย่างสม่ำเสมอและเท่าเทียมกัน
2. ครูมีมนุษยสัมพันธ์ ควบคุมอารมณ์ได้ และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
3. ครูมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา อุทิศตนให้กับการพัฒนาผู้เรียน
4. ครูวางตนเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องความประพฤติบุคลิกภาพ
5. ครูมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู

มาตรฐานที่ 22 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้น
ผู้เรียนเป็นสำคัญ
ตัวบ่งชี้

1. ครูรู้เป้าหมายของหลักสูตรและเป้าหมายการจัดการศึกษา
2. ครูมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร จัดทำแผนและกระบวนการเรียนการ
สอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. ครูมีความรู้ความสามารถในการประเมินผลการเรียนการสอนและการนำผลการประเมิน
มาใช้ในการเรียนการสอน

มาตรฐานที่ 23 ครูมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ คิดวิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้
เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน
ตัวบ่งชี้

1. ครูมีนิสัยรักการอ่านการแสวงหาความรู้และข่าวสารข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมา
พัฒนาการเรียนการสอน
2. ครูมีความสามารถในการศึกษา วิจัย เพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน
3. ครูมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ไขปัญหาสถานการณ์ได้

มาตรฐานที่ 24 ครูมีคุณวุฒิ/ความรู้ ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ และมีครูเพียงพอ
ตัวบ่งชี้

1. ครูมีความรู้ความถนัด/ความเชี่ยวชาญตรงกับงานที่ปฏิบัติ
2. มีจำนวนครูตามเกณฑ์

มาตรฐานที่ 25 สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่นมีสื่อการเรียนการ
สอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้
ตัวบ่งชี้

1. มีหลักสูตรและเนื้อหาสาระของหลักสูตรที่เหมาะสม สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษา
และความต้องการของผูู้เรียนและท้องถิ่น
2. มีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 26 สถานศึกษามีอาคาร สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกตามเกณฑ์
ตัวบ่งชี้

1. มีอาคาร สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกตามเกณฑ์

มาตรฐานที่ 27 ชุมชน/ผู้ปกครองมีศักยภาพในการสนับสนุน การจัดและการพัฒนาการศึกษา
ตัวบ่งชี้

1. ผู้ปกครองมีความรัก ความเข้าใจ เอาใจใส่ในการอบรมสั่งสอนบุตรและเป็นแบบอย่างที่ดี
2. ชุมชน/ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการศึกษาและมีความรู้ลึกเป็นเจ้าของสถานศึกษา

จากแนวการจัดการศึกษาที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การปฏิรูปการศึกษาไทยในปัจจุบันมีผลต่อทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมและต้องเกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น สถานศึกษา หน่วยงาน ชุมชน ครู ผู้ปกครอง พ่อแม่ นักเรียน เป็นต้น ซึ่งทุกฝ่ายจะต้องทำการศึกษาระดับหรือระดับมีส่วนร่วมพัฒนา เพื่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาตลอดจนสร้างแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมตามสิทธิและหน้าที่ของตนที่พึงมีภายใต้กรอบที่ตอบสนองหลักสำคัญของการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนและคนไทยทุกคนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีคุณธรรม จริยธรรม และเป็นคนดี คนมีความสุขและรักความเป็นไทย สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอกของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ทั้ง 27 มาตรฐาน ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษาค้นคว้าในมาตรฐานที่ 1 ซึ่งเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์และการเห็นคุณค่าในความเป็นไทย

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม

2.3.1 ความรู้เกี่ยวกับจริยธรรม

คำว่า “จริยธรรม” มีนักจิตวิทยาหลายท่านได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้มากมาย ดังนี้ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 12) ได้กล่าวถึงความหมายของจริยธรรมไว้ว่า เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น คือเป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุนและผู้กระทำส่วนมากเกิดความพึงพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัดและผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมาก

รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้น ผู้มีจริยธรรมสูง คือ ผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมากและประเภทหลังน้อย

ชัยพร วงศ์วรรณ (2538 : 27) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางการประพฤติตนให้เป็นคนดี เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวมสามารถแยกแยะได้ สิ่งใดดี สิ่งใดควรละเว้น อะไรควรประพฤติปฏิบัติ

ทิพย์พรรณ นพวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ (2542 : 12) ได้ให้ความหมาย จริยธรรม หมายถึง หลักการ กฎเกณฑ์ ที่เป็นแนวการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม

ประภาศรี สีหอำไพ (2540 : 17) ให้ความหมายของจริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม

แพง ชินพงศ์ (2540 : 9) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางแห่งความประพฤติและปฏิบัติ เพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าที่พึงประสงค์ เป็นการกระทำทั้งกาย วาจา ใจ ที่ตั้งมก่อกำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

วิทย์ วิศทเวทย์ (2534 : 2) กล่าวว่า จริยธรรม คือ พันธะหรือหน้าที่ที่เราปฏิบัติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางพระพุทธศาสนา จริยธรรม คือ การนำเอาความรู้ในความจริงหรือคุณธรรมนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองหรือสังคม

สาโรช บัวศรี (อ้างในสุนทร โคตรบรรเทา. 2544 : 106) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ศีลธรรมและคุณธรรมที่นำมารวมกัน หรือเป็นค่านิยมในระดับต่างๆ ซึ่งสังคมและบุคคลจำเป็นต้องยึดมั่นถือมั่น

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543 : 164-165) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การพิจารณาตัดสินประพฤติกิริยาหรือกระทำ โดยอาศัยหลักของค่านิยมและหลักศีลธรรมเมื่อพบสถานการณ์หนึ่งสถานการณ์ใดนั้นคือจริยธรรมเป็นการแสดงพฤติกรรมของคนเมื่อพบสถานการณ์หนึ่ง

สวลี ศิริไล (2542 : 21) ได้ให้ความหมายของจริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่ดีงามเพื่อประโยชน์แก่ตนเองและสังคม ซึ่งเป็นหลักความประพฤติที่มีพื้นฐานมาจากศีลธรรมทางศาสนา ค่านิยม ทางวัฒนธรรม ประเพณี

แสง จันทรงาม (อ้างใน พิไลลักษณ์ ทองรอด. 2547 : 13-14) กล่าวว่าจริยธรรมเป็นของดีเป็นพลังกระตุ้นให้ทุกคนมีการคิด การพูด การกระทำที่ดี เป็นเหตุให้เกิดความเจริญแก่ตนเอง แก่คนอื่น และแก่ประเทศชาติ ดังนั้นจึงแบ่งจริยธรรมออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

1. ประเภทสร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนเอง จริยธรรมประเภทนี้มีคุณสมบัติทำให้คนมีความเจริญก้าวหน้าในด้านการเรียน การงาน และการสังคม ผู้มีจริยธรรมดังต่อไปนี้จะประสบความสำเร็จในทุก ๆ ด้าน คือ

ความขยันขันแข็ง

ความรู้จักยับยั้งชั่งใจ

ความพยายาม

ความมีจิตใจร่าเริงเบิกบาน

ความรักในความก้าวหน้า	ความเป็นผู้เห็นการณ์ไกล
ความรักในความรู้	ความมีเหตุผล
ความตรงต่อเวลา	ความรักในความสะอาด
ความรอบคอบ	ความอดทน
ความประหยัด	ความรู้จักพึงตนเอง
ความรู้จักค่าของเวลา	ความเป็นผู้มีระเบียบ
ความเอาจริงเอาจังในการทำงาน	ความรักในความดี
ความเป็นคนช่างสังเกต	ความเกลียดกลัวต่อความชั่ว
ความรู้จักประมาณ	ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
ความกล้าหาญ	ความคงเส้นคงวา
ความรู้จักเลือกคบคน	ความมีใจหนักแน่นมั่นคงความดี

2. ประเภทส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล

ความมีไมตรีจิตมิตรภาพ	ความรู้จักรับผิดชอบ
ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น	ความจริงใจในการพูดการทำ
ความเคารพต่อความคิดเห็นคนอื่น	ความรู้สึกรับผิดชอบ
ความกตัญญูกตเวที	ความสุภาพอ่อนโยน
ความรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว	ความระเบียบวินัย
ความเคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์	ความมีน้ำใจนักกีฬา
ความเสมอต้นเสมอปลาย	ความถ่อมตน
ความซื่อสัตย์	ความรู้จักกาลเทศะ
ความรู้จักเคารพสิทธิผู้อื่น	ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

3. ประเภทส่งเสริมชาติบ้านเมือง

ความรักชาติ	ความรักธรรมชาติ
ความรักสมบัติสาธารณะ	ความกล้าหาญ
ความเคารพนับถือศาสนา	ความเห็นแก่ส่วนรวม
ความรักศิลปวัฒนธรรมของชาติ	ความเสียสละ
ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์	ความรักประเพณีอันดีงาม

อินตา ศิริวรรณ (2544 : 19) ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรมหมายถึง ความประพฤติตามค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยจริยศาสตร์ศึกษาพฤติกรรมด้านคุณค่า สามารถวิเคราะห์ค่านิยมที่เป็นคู่กัน (Dichotomy) สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดควรกระทำ และสิ่งใดควรละเว้น ทำให้ตัดสินคุณค่าของการปฏิบัติตนในแนวที่ด้งามได้ตามความดีระดับต่าง ๆ

Brown (1968 : 411) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบของกฎเกณฑ์สำหรับวิเคราะห์การกระทำผิดหรือถูกของบุคคล จริยธรรมเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการมาจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล และ Brown ได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมออกเป็น 3 มิติ คือ 1) ความรู้ (Knowledge) 2) ความประพฤติ (Conduct) 3) ความรู้สึก (Feeling)

Kohlberg (1976 : 4-5) กล่าวว่า จริยธรรมมีพื้นฐานของความยุติธรรม ถือเอาการกระจายสิทธิหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่บังคับทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ที่มีความเป็นสากลที่คนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกสถานการณ์ ไม่มีการขัดแย้งเป็นอุดมคติ ดังนั้น พันธะทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพต่อสิทธิข้อเรียกร้องของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน

Piaget (160 : 1) กล่าวว่าจริยธรรม คือองค์ประกอบของกฎเกณฑ์ที่บุคคลยอมรับว่าถูก ว่าดี ว่าควร เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากสังคม

สรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติการกระทำของบุคคลที่ดีอันสูงสุดที่ปลูกฝังอยู่ในอุปนิสัยอันดีงามของคน ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดอันถูกต้องของบุคคลที่ควรในสิ่งๆ นั้น เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนเองและบุคคลอื่นโดยทั่วไปในสังคม ซึ่งอยู่ในจิตสำนึก อยู่ในความรับผิดชอบชั่วหรือดีของบุคคลนั้นๆ อันเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งและควบคุมความประพฤติของบุคคลที่แสดงออกเพื่อสนองในสิ่งที่ปรารถนา เช่น ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความมีวินัย ความกตัญญู และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น

2.3.2 ประเภทของจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนิก (2530 : 4 – 6) ได้เสนอลักษณะของจริยธรรมของบุคคลว่า ประกอบด้วยส่วนต่างๆ 4 ส่วน คือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของคนนั้นถือว่า การกระทำชนิดใดควรกระทำ และการกระทำชนิดใดควรงดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากนักน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมหรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนั้นขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วยความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิด และโดยเฉพาะในช่วงอายุ 2 ถึง 10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมด้านนี้เป็นพิเศษ

2. เจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นๆ เพียงใด เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีเจตคติที่แตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะเจตคตินั้นรวมถึงความรู้ และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นเจตคติเชิง

จริยธรรมจึงมีสมบัติที่สำคัญ จะใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของบุคคลเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลเวลาหนึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวนี้จะแสดงถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรม จะทำให้ทราบว่าบุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกันอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้เสมอ และบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกันอาจมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำแตกต่างกัน และท้ายสุดทำให้เราทราบว่าระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้ นักทฤษฎีพัฒนาทางจริยธรรม คือ Piaget และ Kohlberg ให้ใช้การอ้างอิงเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการทางด้านอื่นๆ ของบุคคลด้วย โดยเฉพาะพัฒนาการทางสติปัญญา และอารมณ์อีกประการของ Kohlberg (1969 : 394-395) และนักวิจัยอื่นๆ พบว่าการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่างๆ ของบุคคลนั้นด้วย (อ้างใน สุพัฏฐา อันคำพูล, 2544 : 21-22)

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือยกเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมของสังคมนั้น ตัวอย่างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบ และสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก พฤติกรรมเชิงจริยธรรม เป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะ การกระทำในทางที่ดี และเลวของบุคคลนั้น ส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม การศึกษาค้นคว้าอื่นๆ ของจริยธรรมก็เป็นเพียงให้เข้าใจ และสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลเท่านั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบ่งเป็น 2 จำพวก

จำพวกแรก การกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุน เช่น การให้ทาน การช่วยเหลือผู้อื่น

จำพวกที่สอง พฤติกรรมเป็นสถานการณ์ที่ยั่วยุให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์ เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ เช่น การโกงสิ่งของ เงินทอง คะแนน ลักขโมย เป็นต้น

ลักษณะจริยธรรม เป็นลักษณะของบุคคลที่ดีมีจิตวิญญาณของความเป็นคน เป็นกัลยาณมิตร แก่สังคมประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคมและมีศาสตร์และศิลป์ในการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่สังคม

2.3.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

การพัฒนาจริยธรรมของบุคคลนั้นจะมีการพัฒนาตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึงวัยผู้ใหญ่ ในปัจจุบันทฤษฎีทางจิตวิทยาเกี่ยวกับจริยธรรมที่นักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้ให้ความสนใจและนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมได้แก่ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) และทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Development Theory)

ทฤษฎีเกี่ยวกับต้นกำเนิดและการพัฒนาทางจริยธรรมบุคคลนั้น ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม ได้กล่าวแยกไว้ 3 ประเภทดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาทางจริยธรรม นักสังคมวิทยาเชื่อว่าสังคมมีส่วนในการทำให้มนุษย์มีลักษณะต่าง ๆ กัน ตามแต่ว่ามนุษย์นั้นจะอยู่ในกลุ่มใดสังคมใด และนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ก็สังเกตเห็นความสำคัญของสังคม ในการก่อตั้งลักษณะทางจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคมนั้นโดยที่ทฤษฎีนี้ระบุว่าเด็กเล็ก ๆ จะเรียนรู้ว่าอะไรดีอะไรชั่วจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ซึ่งเป็นตัวแทนของสังคมด้วยกระบวนการเทียบเคียง (Identification) เด็กจะใช้วิธีการเลียนแบบจากผู้ที่มีความน่าเชื่อถือและผู้ที่ตนรักจนในที่สุด เด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตนโดยอัตโนมัติ นักทฤษฎีส่วนมากยอมรับว่า จริยธรรมจะถูกปลูกฝังตั้งแต่บุคคลยังอยู่ในวัยทารก และวัยเด็กเล็กเป็นวัยแห่งการเตรียมตัว เพื่อเข้าเป็นสมาชิกในสังคมใหญ่ ในช่วงแรกของชีวิตนี้เด็กจะได้รับการปลูกฝังทางจริยธรรมมากกว่าในช่วงอื่น ๆ ของชีวิต กลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบในการปลูกฝังจริยธรรมให้เด็กมากที่สุด คือ สมาชิกในครอบครัวของเด็กเอง รองลงมาคือ โรงเรียนอนุบาลและประถมศึกษา นอกจากนี้ในปัจจุบันก็ยังมีสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ

2. ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรม นักทฤษฎีที่เชื่อว่าการพัฒนาทางสติปัญญาและอารมณ์เป็นรากฐานของการพัฒนาทางจริยธรรมคือ Piaget และ Kohlberg นักทฤษฎีสองท่านเชื่อว่าจริยธรรมของเด็กจะเจริญขึ้นตามความเจริญของความสามารถทางการรู้ (Cognitive Ability) สติปัญญาและอารมณ์ของเด็ก ในบุคคลปกติที่สติปัญญาไม่เจริญถึงขีดสุด จะมีจริยธรรมในขั้นสูงสุดไม่ได้เช่นกัน Kohlberg ได้พบความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับลักษณะอื่นๆ ของมนุษย์ ในการศึกษาผลงานของนักวิจัยต่างๆ ที่สำคัญคือความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับระดับสติปัญญาทั่วไปและความสัมพันธ์ของจริยธรรมกับความสามารถที่จะรอผลได้ที่ดีกว่าอนาคต นอกจากนั้นผู้ที่มีจริยธรรมสูงยังเป็นผู้ที่มีสมาธิมีความสามารถควบคุมอารมณ์ของตน และมีความภาคภูมิใจในตนเอง และสภาพแวดล้อมสูงกว่าผู้ที่มีจริยธรรมต่ำ Kohlberg จึงสรุปได้ว่า ความเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูงเกิดจากความสามารถในการควบคุมตนเองในด้านต่างๆ โดยทั่วไปด้วย

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม คือทฤษฎีที่อธิบายวิธีการและขบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคมที่ทำให้เกิดการยอมรับลักษณะทางกฎเกณฑ์ทางสังคมมาเป็นลักษณะของตน ทฤษฎีประเภทนี้ได้นำเอาหลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยง (Principle of Association) มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ในการอธิบายต้นกำเนิดและการเปลี่ยนแปลงจริยธรรม ทฤษฎีการเรียนรู้ได้เน้นการเรียนรู้โดยบังเอิญ และการเลียนแบบเป็นสำคัญ ซึ่งทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่แปลกใหม่หรือแตกต่างไปจากเดิมได้โดยง่าย โดยทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญแก่ลักษณะของสถานการณ์ ซึ่งจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ได้คือ การหวังความพอใจและการหลบหลีกความทุกข์ การเลียนแบบลักษณะ และการกระทำของบุคคลอื่น เป็นบ่อเกิดของการ

ยอมรับลักษณะทั้งที่ดีและไม่ดีจากบุคคลได้อย่างง่ายดายและเกิดได้อย่างกว้างขวางในสถานการณ์ทั่วไป ตั้งแต่เด็กเลียนแบบ บิดา มารดา ผู้เลี้ยงดู เพื่อน วัยรุ่นเลียนแบบดารา เด็กเลียนแบบพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูที่ตนเองรักใคร่จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกเหมือนว่าตนได้ออยู่ใกล้ชิด ผู้เลี้ยงดูในขณะนั้น เด็กและวัยรุ่นเลียนแบบเพื่อนในวัยเดียวกันเพื่อจะจัดความขัดแย้งในใจที่ตนเองมีลักษณะแตกต่างไปจากกลุ่มการเลียนแบบคนแปลกหน้าเกิดขึ้นน้อยมาก แต่อาจเกิดขึ้นได้ ถ้าสังเกตเห็นว่าตัวแบบมีพฤติกรรมใดก็ตามแล้วได้รับผลตอบแทนที่น่าพอใจ ผู้สังเกตเห็นก็อยากได้รับความพอนั้นด้วย ก็จะยอมเลียนแบบตัวแบบนั้นบ้าง

ทฤษฎีแหล่งกำเนิดของจริยธรรมทั้งสามดังกล่าว มีลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกันมากนักแต่เป็นทฤษฎีที่ช่วยกันสร้างภาพการวิเคราะห์จริยธรรมให้ชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือ ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการทางจริยธรรมนั้น กล่าวถึง บทบาทของสภาพแวดล้อมทางสังคมของบุคคลที่มีต่อการปรุงแต่งลักษณะทางจริยธรรมของบุคคล ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรมให้ความสำคัญกับพันธุกรรมในการมีส่วนส่งเสริม หรือขัดขวางพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล แต่ทฤษฎีทั้งสองก็ยังเน้นความสำคัญของสภาพแวดล้อมของบุคคลเช่นกัน สำหรับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ช่วยอธิบายขบวนการยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคม เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะบุคคล

จากทฤษฎีที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าแต่ละทฤษฎีจะอธิบายแหล่งกำเนิดและพัฒนาการทางจริยธรรมความเชื่อ หรือพื้นฐานที่แตกต่างกันในรายละเอียด แต่ก็มีลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกัน เพียงแต่มุ่งอธิบายลักษณะจริยธรรมไปในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของ Kohlberg มาเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย

2.3.4 จริยธรรมที่ควรปลูกฝังในสังคมไทย

หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและสังคมของประเทศชาติ พยายามที่จะดำรงรักษาคุณลักษณะที่ดีของคนในชาติไว้ ได้พยายามศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ได้จริยธรรมหลักๆ ที่เหมาะสมในการปลูกฝังให้เป็นคุณลักษณะของคนไทย ซึ่งจริยธรรมหลักๆ มีดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 7-12) ได้พัฒนามาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เป็นตัวบ่งชี้ในการประเมินให้เป็น คนดีมีความสุข มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างด้านจริยธรรม คือ

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีวินัย มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามระเบียบและหลักธรรมเบื้องต้นของแต่ละ ศาสนา

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ซื่อสัตย์ (และมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ สำหรับระดับอาชีวศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ตัวบ่งชี้ที่ 4 ประหยัด (ใช้สิ่งของและทรัพย์สินทั้งของตนเอง และส่วนรวมตลอดจน
ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดคุ้มค่า)

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2543 : 68-69) ได้ประกาศเชิญชวนพี่น้อง
ไทยร่วมใจปฏิบัติค่านิยม 5 ประการ คือ

1. พึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ
2. ประหยัดคอดออม
3. มีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย
4. ปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา
5. มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กล่าวถึง จริยธรรมที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตให้
บรรลุเป้าหมาย ได้แก่

1. ความเคารพซึ่งกันและกัน
2. การร่วมมือประสานงานกัน
3. การเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน
4. มีความรับผิดชอบ
5. มีความห่วงใยผู้อื่น
6. ความมีใจกว้าง
7. มีความคิดสร้างสรรค์
8. มีระเบียบวินัย
9. รู้หน้าที่

ดังนั้น จริยธรรมที่จัดในสถานศึกษานั้นเป็นจริยธรรมที่มุ่งในการปลูกฝังให้นักเรียนมี
ความประพฤติดี เมื่อจบการศึกษาออกไปแล้วสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เพื่อ
ความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ และความผาสุกของคนไทยในสังคมในอนาคต ซึ่งพอสรุปได้ว่า
จริยธรรมที่ต้องการปลูกฝังในโรงเรียน คือ การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอน
ของครู อาจารย์ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความมีเหตุผล
ความกตัญญู กตเวทิตะ ความสามัคคี ความเมตตา กรุณา ความอดุสาหะ ความยุติธรรม การประหยัด
และการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 1 ว่าด้วยคามมุ่งหมายและ
หลักการ มาตรา 6 กำหนดให้การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง
ร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต
สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจึงกำหนดเกณฑ์

มาตรฐานการศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 27 มาตรฐาน จำแนกได้ 3 ด้าน คือมาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านปัจจัย และมาตรฐานด้านกระบวนการ สำหรับมาตรฐานด้านผู้เรียน มีมาตรฐานที่ 1 ได้กล่าวถึงผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ และมีตัวบ่งชี้ 6 ตัวบ่งชี้ที่แสดงว่าผู้เรียนมีจริยธรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งมีความสำคัญต่อนักเรียน บุคคล สังคม และชาติบ้านเมือง สังคมใดที่มีสมาชิกของสังคมไว้จริยธรรมสังคมนั้นมีความสับสนวุ่นวายยากแก่การพัฒนา ดังนี้

2.3.4.1 ความมีวินัย

ความหมายของความมีวินัย

วินัย หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อปฏิบัติ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2535 : 756)

กรมวิชาการ (2541 : 39) ได้กำหนดความหมายของวินัย คือ โครงสร้างของความเป็นคน Control สิ่งที่ดีจะได้ไม่ต้องเสียหายเพราะความไม่ดี ซึ่งเป็นสิ่งตรงกันข้าม รู้จักขอบเขตของตนเอง เอาชนะอะไรก็ได้แต่อย่าทำให้เอาชนะตนเองและผู้อื่น

ฉันทนา ภาคบงกช และคณะ (2539 : 72) กล่าวว่า วินัย หมายถึง กฎระเบียบ ข้อตกลงที่สังคมกำหนดให้บุคคลประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ส่วนการมีวินัย หมายถึง การที่บุคคลปฏิบัติตามกฎระเบียบบังคับ ข้อตกลงที่สังคมกำหนดให้ เพื่อให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

ณัฐพร สดากรณ์ (2540 : 9) ได้ให้ความหมายคำว่า วินัย หมายถึง กระบวนการหรือผลของการควบคุมหรือการบังคับความต้องการแรงกระตุ้น ความปรารถนาหรือความสนใจเพื่อให้เป็นไปตามอุดมคติหรือให้ได้มาซึ่งพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพเชื่อถือได้ และกล่าวถึงความมีวินัยในตนเองว่า หมายถึง การบังคับควบคุมพฤติกรรมของบุคคลไม่ใช่โดยอำนาจภายนอก แต่หากหมายถึงการบังคับโดยอำนาจภายในของบุคคลนั่นเอง และเป็นอำนาจที่เกิดจากการเรียนรู้หรือการยอมรับในคุณค่าอันหนึ่งอันใดซึ่งสามารถทำให้บุคคลสามารถควบคุม พฤติกรรมของตนเองได้

พระวินัย ฐานวุฑโฒ (2541 : 72) กล่าวว่า วินัย หมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ สำหรับควบคุมความประพฤติทางกายวาจาของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงามเป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกันจะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสบาย ไม่กระทบถูกซึ่งกันและกัน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543 : 16) ได้ให้ความหมาย วินัย หมายถึง คุณลักษณะจิตใจและพฤติกรรมที่ช่วยให้บุคคลนั้นสามารถควบคุมตนเองและปฏิบัติตามระเบียบกฎกติกาของสังคม เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและของส่วนรวม

สินีนารถ สุทธจินดา (2543 : 16) ได้ให้ความหมาย วินัย หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมให้เป็นไปตามที่มุ่งหวัง โดยเกิดจากความสำนึกกว่าเป็น

ค่านิยมที่ดีงาม แต่ทั้งนี้จะต้องไม่กระทำการใดๆ อันเป็นผลที่ทำให้เกิดแก่ตนเองและบุคคลอื่นโดยไม่ขัดต่อกฎระเบียบของสังคมและสิทธิของผู้อื่น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540 : 20) ได้ให้ความหมายของวินัยไว้ว่า วินัย หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่ช่วยให้สามารถควบคุมตนเองและปฏิบัติตามระบบระเบียบเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ซึ่งคนส่วนมากเห็นว่าวินัยเกิดจากการดูแลควบคุมในระยะแรกที่เด็กยังเยาว์ การทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีและการแนะนำบอกกล่าวด้วยเหตุผล โดยรู้สึว่าถูกต้องนับว่าเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเคยชินที่ดีและเกิดความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามส่วนมากการใช้วินัยภายนอกมักเกิดในลักษณะภาวะจำยอมเกรงกลัวอำนาจและการลงโทษ มักถูกควบคุมให้ปฏิบัติหรือเสริมแรง เช่น ให้อ่านหนังสือ หรือลงโทษทำให้เด็กตกอยู่ในภาวะจำใจและไม่เต็มใจ วินัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. วินัยภายนอก หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งประพฤติปฏิบัติโดยเกรงกลัวอำนาจหรือการถูกลงโทษเป็นการปฏิบัติที่บุคคลดังกล่าวไม่มีความเต็มใจตกอยู่ในภาวะจำยอมถูกควบคุม วินัยภายนอกใช้อำนาจบางอย่างบังคับให้บุคคลปฏิบัติตาม ซึ่งบุคคลอาจกระทำเพียงชั่วขณะเมื่อเกิดจากการดูแลควบคุม

2. วินัยในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกข้อปฏิบัติสำหรับตนขึ้นโดยสมัครใจไม่มีใครบังคับหรือควบคุมจากอำนาจใดๆ และข้อประพฤติปฏิบัตินี้ต้องไม่ขัดกับความสงบสุขของสังคม วินัยในตนเองเกิดจากความสมัครใจของบุคคลที่ผ่านการเรียนรู้อบรมเลือกสรรไว้เป็นหลักปฏิบัติประจำวัน

วินัยทั้งสองประเภทมีความสัมพันธ์กันดังกล่าว คือ วินัยภายนอกเป็นสิ่งจำเป็นในกรณีต้องการเสริมสร้างปลูกฝังลักษณะวินัยอย่างใดอย่างหนึ่งโดยรวดเร็ว ทั้งนี้อาจใช้การออกกฎหมายคำสั่งต่างๆ ให้บุคคลปฏิบัติตาม วินัยภายนอกส่วนใหญ่จะกระทำกับเด็กและวัยรุ่น ที่ยังไม่บรรลุวุฒิภาวะอย่างเพียงพอต่อการมีวินัย หรือกระทำในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์ทางวินัย สำหรับวินัยภายในนั้นเป็นผลต่อเนื่องจากวินัยภายนอกกล่าวคือเสริมสร้างวินัยประเภทนี้จะใช้เวลาระยะยาวซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดกับบุคคลในวัยผู้ใหญ่ วินัยดังกล่าวเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะปรากฏติดต่อกับบุคคลนั้นๆ ไปโดยตลอด วินัยภายในเป็นวินัยที่มีความสำคัญและต้องการให้เกิดขึ้นมากที่สุดสำหรับกลุ่มคนในสังคม

กรมวิชาการ (2541 : 12 – 13) ความมีวินัย คือ คุณลักษณะของจิตใจ และพฤติกรรมที่ช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมตนเองและปฏิบัติตามระเบียบ กฎ กติกาของสังคม เพื่อประโยชน์ของตนเองและของส่วนรวม พฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงความมีวินัย

1. สนใจใฝ่รู้
2. ควบคุมตนเอง
3. รับผิดชอบ
4. มีเหตุผล

5. ขยัน
6. ตรงต่อเวลา
7. เชื้อมั่นในตนเอง
8. อคทน
9. เป็นผู้นำ
10. ความร่วมมือ
11. การรับฟัง/เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น
12. การเคารพสิทธิผู้อื่น
13. การช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง
14. การทำตามข้อตกลง
15. ความเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น
16. การมีวินัยในการเรียนรู้

ความมีวินัย หมายถึง การแสดงออกของนักเรียนอยู่ในกฎระเบียบข้อบังคับปฏิบัติตนตามแบบแผนกฎเกณฑ์ มีความเชื่อมั่น ตรงต่อเวลา และอดทนที่จะนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขโดยไม่ขัดต่อกฎระเบียบของสังคมและสิทธิของผู้อื่นของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน เคารพในสิทธิของผู้อื่นไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่นที่มีคุณธรรมจริยธรรม

2.3.4.2 ความรับผิดชอบ

ความหมายของความรับผิดชอบ

ชาวล แพร์ตกุล (2538 : 50) ให้ความหมายว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความสนใจความตั้งใจที่จะทำงานและติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดียอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไป ทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย โดยแสดงออกในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวัง อย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ได้รับงานมา

ดาวนภา กิตติสาโร (2546 : 30) ได้สรุปองค์ประกอบของความรู้สึกรับผิดชอบว่ามีดังนี้ คือ ความไว้วางใจได้ ความคิดริเริ่ม ความไม่ทอดยอต่อผู้อุปสรรค ทำงานแข่งขัน มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความปรารถนาที่จะทำให้ดีกว่าเดิม

พวงทอง ภักดิ์ไทย (2542 : 9) ให้ความหมายความรับผิดชอบว่า เป็นพฤติกรรมความเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่การทำงานและการเรียนตามที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงด้วยความมานะพยายาม เอาใจใส่และตรงต่อเวลาเพื่อให้งานนั้นสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

สารี สายจีน (2547 : 38) ความรับผิดชอบหมายถึง การที่บุคคลมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความมุ่งมั่นต่อการทำงานทั้งในส่วนตนและส่วนรวม ปฏิบัติงานตามกำหนดเวลา ทำตามขอบเขตของงาน

Funk and Wagnalls (1961 : 2095) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า คือการแสดงออกถึงการรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง มีความซื่อสัตย์ไว้ใจได้ สามารถจัดหาเงินและทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งยังหมายถึงความสามารถในการตอบสนองต่อหน้าที่หรือข้อตกลงที่ตั้งไว้ตามอุดมคติ กฎของศีลธรรม และหลักธรรมอีกด้วย

Good (1973 : 498) ให้ความหมายความรับผิดชอบว่า เป็นภาระหน้าที่ของแต่ละคนมีอยู่ ซึ่งบุคคลจะรับไม่ว่างานทั่วไปที่ได้รับมอบหมาย หรืองานในหน้าที่ที่ต้องทำให้สำเร็จถูกต้องมีประสิทธิภาพและมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งทำอย่างเต็มความสามารถ สอดคล้องกับความมุ่งหมาย ต้องยอมรับความผิดพลาดและความสำเร็จ สามารถเชื่อถือได้ในเรื่องการปฏิบัติหน้าที่

จากความหมายของความรับผิดชอบ สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบคือการแสดงออกของบุคคลในลักษณะของการมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเอาใจใส่และเต็มความสามารถติดตามผลงานที่ได้ทำแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เป็นผลสำเร็จยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติงานของตนเองทั้งด้านดีและไม่ดีตลอดจนตรงต่อเวลา

ประเภทและพฤติกรรมของผู้มีความรับผิดชอบ

คณะอนุกรรมการจัดทำคู่มือการปลูกฝังค่านิยมของกลุ่มนักบริหารกลุ่มสื่อมวลชนกลุ่มสมาคมมูลนิธิ กลุ่มพัฒนากำลังคน และกลุ่มนักวิชาการ (จินตนา ธนวิบูลย์ชัย, 2540 : 84) ได้เสนอความหมายของความรับผิดชอบและลักษณะโครงสร้างของพฤติกรรมไว้ทั้งที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันดังนี้

กลุ่มนักบริหาร และกลุ่มสื่อมวลชน ได้ให้ความหมายความรับผิดชอบว่า หมายถึง การมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่การทำงานให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ยอมรับผลการกระทำนั้น และพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นและกลุ่มสื่อมวลชน ยังได้แบ่งโครงสร้างลักษณะความรับผิดชอบออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง รู้จักหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติหน้าที่ให้ลุล่วงอย่างดีที่สุด โดยทำงานในหน้าที่ของตนให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพและทันเวลากำหนด ฝึกให้เป็นคนตรงต่อเวลาอยู่เป็นนิจ
2. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง รู้จักฐานะและหน้าที่ของตนที่มีครอบครัว โดยสามารถปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมแก่ฐานะและหน้าที่ของตนในครอบครัว และร่วมกิจกรรมของครอบครัว

3. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง รู้จักฐานะและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมให้เกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม โดยให้ตระหนักและยอมรับว่าประโยชน์จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าขาดประโยชน์ส่วนรวม ไม่ละเลยที่จะเสียประโยชน์ส่วนตนและการกระทำในสิ่งที่จะรักษาหรือยังให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

ธีราพร กุลนันทน์ (2544 : 291-292) แสดงทัศนะว่าพัฒนานิสัยทางจริยธรรมด้านความรับผิดชอบถือได้ว่าเป็นลักษณะนิสัยที่มีความจำเป็นที่ต้องเสริมสร้างให้มีในตัวเด็กและเยาวชนทุกคน ความรับผิดชอบที่ใช้สอนเด็กปฐมวัย สามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้านใหญ่ ๆ ดังนี้ ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อการทำงาน ความรับผิดชอบต่อสังคม

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง

ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การที่บุคคลยอมรับผลแห่งวาจา และการกระทำของตนเองไม่ว่าผลที่เกิดขึ้นจะเป็นความรับผิดชอบหรือความชอบ จะสะท้อนให้ตนเองได้รับประโยชน์หรือได้รับโทษไม่โยนความผิดหรือปายความผิดให้แก่ผู้อื่น เช่น ผู้บังคับบัญชา

2. ความรับผิดชอบต่อการทำงาน

ความรับผิดชอบต่อการทำงาน หมายถึง เมื่อบุคคลได้รับมอบหมายให้ทำงานอะไรก็ปฏิบัติงานด้วยความจริงใจด้วยความพากเพียร ด้วยความอดทนและด้วยความละเอียดรอบคอบ จนกระทั่งงานนั้นสำเร็จเรียบร้อยทันกำหนดเวลาโดยไม่ทอดทิ้งงาน เฉพาะส่วนตัวคนเดียวหรืองานที่ต้องทำร่วมกับผู้อื่นและนับตั้งแต่งานเล็กไปจนถึงงานใหญ่ อำนาจอันเกิดจากการเรียนรู้หรือยอมรับคุณค่าอันใดอันหนึ่งซึ่งทำให้บุคคลสามารถบังคับพฤติกรรมของตนเองได้ ซึ่งการแสดงออกเป็นพฤติกรรมของการรอคอยได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ มีการเพียรพยายามของการรอคอยในปัจจุบันเพื่อจุดมุ่งหมายที่ยิ่งใหญ่ในอนาคตเป็นความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมของตนเอง ให้เป็นไปตามที่ตนมุ่งมั่นหวังไว้ ทั้งนี้การที่บุคคลไม่ทำการใด ๆ อันเป็นผลให้เกิดความยุ่งยากแก่ตนเองหรือสามารถบังคับพฤติกรรมไม่ให้ขัดต่อระเบียบของสังคมและไม่ขัดต่อสิทธิของผู้อื่นด้วย

3. ความรับผิดชอบต่อสังคม

ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การรับผิดชอบต่อการกระทำไม่ว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นผลร้ายหรือมีความเสียหาย ก็กล้ารับผิดชอบ ไม่ปิดความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบนี้แม้จะดีกว่าไม่ยอมรับผิดชอบเสียเลย แต่ก็ยังไม่ดีจริง เพราะเป็นการรับผิดชอบในชั้นผล และผลของการรับผิดชอบก็จำกัดอยู่ที่ตนเอง ซึ่งอาจจะสายไปเสียแล้ว สำหรับความหมายที่มีต่อส่วนรวมหรือสังคม แม้จะเป็นความรับผิดชอบที่แสดงถึงระดับจิตใจที่มีคุณธรรม แต่ก็ยังไม่ใช้ความรับผิดชอบในระดับความมีสติและการใช้ปัญญาอย่างแท้จริง

พฤติกรรมของผู้ที่มีความรับผิดชอบ

1. เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อผลของงานนั้นจริง
2. ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว

3. เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์ และมีวินัยในตนเอง
4. มีอารมณ์หนักแน่นเมื่อเผชิญกับอุปสรรค
5. รู้จักหน้าที่และการกระทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี
6. มีความเพียรพยายาม
7. มีความละเอียดรอบคอบ
8. ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่
9. ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น
10. ตรงต่อเวลา
11. ให้ความร่วมมือช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ
12. ยอมรับผลการกระทำของตน

พื้ลลัษณ์ ทอรรอ. 2547: 26–27) สรุปลความหมายและพฤติกรรมความรับผิดชอบ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบตอตนเอง ได้แก่
 - 1.1 ระวังรักษาสุขภาพและสามารถจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
 - 1.2 ตั้งใจเล่าเรียน หมั่นหาความรู้ ขยันขันแข็งและอดทนต่ออุปสรรค
 - 1.3 ประพฤติตนเหมาะสมปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้และมีความสามารถควบคุมตนเองได้
 - 1.4 มีความเชื่อมั่นในตนเอง ตรงต่อเวลา ฟังตนเองและมีลักษณะเป็นผู้นำ
 - 1.5 ยอมรับการกระทำของตัวเอง ตลอดจนรักษาสัทธิของตัวอง
 - 1.6 มีความประหยัดและรอบคอบ
2. ความสำนึกในความรับผิดชอบตอสังคม ได้แก่
 - 2.1 ความสำนึกในความรับผิดชอบตอหน้าที่พลเมือง
 - 2.1.1 ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม ช่วยรักษาสมบัติส่วนรวม
 - 2.1.2 ให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม เมื่อเห็นสิ่งที่เป็นอันตรายช่วยตามความสามารถ
 - 2.1.3 ช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม รู้จักหน้าที่และปฏิบัติหน้าที่ เป็นพลเมืองดี
 - 2.1.4 มีความซื่อสัตย์
 - 2.2 ความสำนึกในความรับผิดชอบตอครอบครัว
 - 2.2.1 ความเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ปกครอง
 - 2.2.2 ช่วยเหลือภารกิจตามสมควรและโอกาส
 - 2.2.3 ไม่นำความเดือดร้อนมาให้ ช่วยรักษาเชิษฐชื่อเสียงของครอบครัว
 - 2.3 ความสำนึกในความรับผิดชอบตอโรงเรียน ครู - อาจารย์
 - 2.3.1 สนใจในบทเรียน เคารพเชื่อฟังครู ปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎข้อบังคับของโรงเรียน

2.3.2 ช่วยเหลือภารกิจตามควรแก่โอกาส ช่วยเหลืองานโรงเรียนตามความสามารถ ช่วยรักษาความสะอาดบริเวณโรงเรียน ถนอมของใช้ในโรงเรียนไม่ทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน

2.3.3 รักษาชื่อเสียงของโรงเรียน

2.4 ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อเพื่อน

2.4.1 ช่วยตักเตือนแนะนำเมื่อเห็นเพื่อนทำผิด ช่วยเหลือเพื่อนตามความถูกต้อง

2.4.2 ให้อภัยเมื่อเพื่อนทำผิดไม่เอาเปรียบและรังแกซึ่งกันและกัน

2.4.3 เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

ความสำคัญของความรับผิดชอบ

จินตนา ธนวิบูลย์ชัย (2540 : 82) อธิบาย ความรับผิดชอบต่อสังคมว่า เป็นการยอมและสำนึกในการกระทำของตน ยอมรับผลแห่งการกระทำด้วยความเต็มใจไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลร้าย ไม่ว่าจะกระทำผิดหรือถูก ไม่ปิดความรับผิดชอบไปให้ผู้อื่น และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ความรู้สึกรับผิดชอบนี้เป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติตามหน้าที่ของตน โดยไม่ต้องมีการบังคับเข้มงวดจากบุคคลอื่น

อนุวัติ คุณแก้ว (2538 : 5) ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะของคนไทยอย่างหนึ่งที่ต้องปลูกฝังให้กับคนไทยนอกจากความมีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์ สุจริต ความขยัน ประหยัด ความเสียสละ การปลูกฝังให้คนไทยมีความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะความรับผิดชอบเป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองดีที่สำคัญ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้สังคมเป็นระเบียบ และสงบสุข

อรรพรรณ พาณิชปฐมพงศ์ (2542 : 21) ถ้าจะกล่าวถึงความรับผิดชอบแล้ว อาจกล่าวได้ว่า หากบุคคลมีความรับผิดชอบจะมีผลดีต่อไปนี้

1. คนมีความรับผิดชอบย่อมจะทำงานทุกอย่างสำเร็จตามเป้าหมายทันเวลา
2. คนมีความรับผิดชอบย่อมได้รับการสรรเสริญและเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและ สังคม
3. ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติงานโดยไม่ต้องให้บุคคลอื่นบังคับ
4. ไม่เป็นต้นเหตุของความเสื่อมและความเสียหายแก่ส่วนรวม
5. ทำให้เกิดความก้าวหน้า สงบสุข เรียบร้อยแก่สังคม

ถวิล จันทรสว่าง (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับความรับผิดชอบต่อเพื่อนของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยทุกด้านส่งผลต่อความรับผิดชอบต่อเพื่อนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากเอกสารเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อเพื่อนจะเห็นว่าความรับผิดชอบต่อเพื่อนและสังคมส่วนรวมมีความสำคัญต่อประเทศชาติทั้งด้านความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ความสงบสุขของสังคม และช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ลดน้อยลงด้วย

2.3.4.3 ความซื่อสัตย์

ความหมายของความซื่อสัตย์

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2544 : 5) ได้อธิบายเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมว่าเป็นลักษณะความซื่อสัตย์และลักษณะทางสังคม และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วย ลักษณะพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใด ประเภทหนึ่ง คือเป็นลักษณะทางสังคมให้การสนับสนุนและผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจในการกระทำนั้นว่า เป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมในพฤติกรรมด้านความซื่อสัตย์ มีความรู้สึกรู้ว่าเป็นที่ถูกต้อง

สมพร เทพสิทธิ์า (2542 : 3) ได้อธิบายเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ในการพัฒนาคุณธรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขในจิตใจตรงกันข้ามกับอภิสลธรรมฝ่ายชั่วทำให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

สัมพันธ อภิรักษ์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้อธิบายเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ได้วิจัยเรื่องคุณธรรม 7 ประการของนักเรียนนอกโรงเรียนมีคุณธรรมวิธีเรียนทางไกล ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสมุทรปราการพบว่า นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนมีคุณธรรมด้านการ پاکเพียรอดทนเสริมสร้างคนดี รู้จักสามัคคี มีน้ำใจ ใฝ่ประหยัด ซื่อสัตย์และเศรษฐกิจพอเพียงมากและยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ บุญสม โพธิ์เงิน (2538)

Homby (1968 : 474) Corsini (1999 : 451) ความซื่อสัตย์เป็นจริยธรรมด้านหนึ่งที่สำคัญสำหรับทุกคน ดังจะเห็นได้จาก แต่ดั้งเดิมก่อนที่ประเทศไทยจะมีการใช้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ พระมหากษัตริย์ไทยจะทรงใช้หลักทศพิธราชธรรม หรือหลักธรรมะ 10 ประการ สำหรับนักปกครองเป็นแนวทางในการปกครองประชาชน โดย 1 ใน 10 หลักธรรมะ คือหลักอาชวะหรือพระมหากษัตริย์ต้องมีความซื่อตรง และมีความจริงใจต่อประชาชน ดังนั้นจึงถือได้ว่าความซื่อสัตย์ เป็นจริยธรรมประการหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็กและเยาวชนพึงมีไว้เป็นคุณสมบัติของตน เพราะเมื่อบุคคลมีความซื่อสัตย์ซึ่งเป็นคุณสมบัติส่วนบุคคลจะเป็นการเสริมสร้างบุคคลให้เป็นพลเมืองดีแล้ว ยังจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว และมีความมั่นคง

พฤติกรรมของผู้มีความซื่อสัตย์

1. พูดความจริง
2. เก็บของตกได้ส่งคืนเจ้าของ
3. ยอมรับผิดเมื่อทำผิด
4. ไม่หยิบของของผู้อื่นก่อนได้รับอนุญาต
5. ไม่ลอกการบ้านหรือให้เพื่อนลอกการบ้าน
6. ตรงต่อเวลา

7. ไม่ประพฤติตนเป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก
8. ไม่ทุจริตการสอบ
9. คืนเงินส่วนที่แม่ค้าทอนเกินมา
10. ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือสัญญา
11. ไม่ถือเอาของผู้อื่นมาเป็นของตน
12. ไม่หลอกลวงผู้อื่น
13. ไม่นื้อโก่งและไม่นื้อราษฎร์บังหลวง
14. ไม่ปลอมแปลงเอกสาร
15. รักษาความยุติธรรม
16. การเลี้ยงชีพในทางสุจริต
17. ไม่นอกใจคนรัก

ลักษณะของความซื่อสัตย์

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (อ้างใน คาวานภา กิตติสาร, 2546 : 10) ได้สรุปผล การประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย เมื่อวันที่ 22 – 27 มกราคม 2523 และได้กล่าวถึงความ ซื่อสัตย์สุจริตว่าเป็นจริยธรรมที่เน้นความซื่อตรงต่อตนเอง หน้าที่การงาน คำมั่นสัญญา แบบแผน กฎหมาย ความถูกต้องอันดีงาม พฤติกรรม ซึ่งบ่งดังนี้

1. ซื่อตรงต่อเวลา
2. ซื่อตรงต่อหน้าที่ที่กำหนดไว้
3. ซื่อตรงต่อหน้าที่การงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเอง
4. ซื่อตรงต่อคุณธรรม (เพื่อความประพฤติที่ดี) ที่ยึดถือปฏิบัติ
5. ซื่อตรงต่อการนัดหมาย
6. ซื่อตรงต่อการให้สัญญา (การพบปะ การประชุม)
7. ซื่อตรงต่อคำสั่งของครู
8. ซื่อตรงต่อระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน
9. ซื่อตรงต่อทรัพย์สินของผู้อื่น
10. ซื่อตรงต่อหน้าที่การงานของผู้อื่น รู้จักแบ่งงานให้สมาชิกในกลุ่ม
11. ไม่ก้าวก่ายงานของผู้อื่น
12. ซื่อตรงต่อระเบียบประเพณี
13. ซื่อตรงต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องของสังคม
14. ซื่อตรงต่อหน้าที่หม่อมคณะมอบหมาย

15. ชื่อตรงต่อข้อมูลปัจจุบัน โดยรู้จักจำแนกระหว่างข้อมูลและค่าประเมินของผู้อื่นได้เป็นอย่างดี
16. มีความยุติธรรม

จากเอกสารดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่าคุณลักษณะของความซื่อสัตย์เป็นการพูดหรือปฏิบัติตรงกับความจริงที่เกิดขึ้นไม่คดโกงทรยศสินของผู้อื่น รักษาคำพูด พูดแต่ความจริง ไม่หาประโยชน์ในทางมิชอบ ไม่เอาเปรียบผู้อื่นพฤติกรรมของผู้มีความซื่อสัตย์เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของบุคลิกภาพของบุคคล เช่น พูดความจริง ตรงต่อเวลา ยอมรับเมื่อทำความผิด ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือสัญญาและหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต

2.3.4.4 ความเมตตากรุณา

ความหมายของความเมตตากรณามีผู้ให้ความหมายของความเมตตากรุณาไว้แตกต่างกันดังนี้ กรมการศาสนา (อ้างในพิไลลักษณ์ ทองรอด. 2547 : 33) ได้ให้ความหมายของความเมตตากรุณาไว้ว่า เมตตา แปลว่าความรักใคร่ปรารถนาดีที่จะให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ หรือได้รับความสำเร็จสมปรารถนา เมตตาที่แผ่ไปภายในขอบเขตที่จำกัดภายในวงแคบ เช่น บิดามารดา เมตตาต่อบุตรธิดา ครูอาจารย์มีความเมตตาต่อศิษย์ พระมหากษัตริย์ทรงมีความเมตตาต่อประชาชน ภายใต้ปกครองเหล่านี้เรียกว่าเมตตาพรหมวิหาร ส่วนเมตตาที่แผ่ไปโดยไม่จำกัดขอบเขต กล่าวคือ เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีที่แผ่ไปยังสรรพสัตว์ในสากลจักรวาล เช่น การแผ่ความรักความปรารถนาดีไปว่าขอบรรดาสรรพสัตว์ทั้งปวงผู้เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ และตายด้วยกันทั้งสิ้น จงอย่ามีเวร จงอย่ามีภัย จงอย่าพยายามปองร้ายซึ่งกันและกันเลย จงบริหารตนให้มีความสุข รักษาตนให้ปลอดภัย อย่างเรียกว่า เมตตาอัป ปมัญญา คือ แผ่ไปโดยมิได้จำกัด เช่น สัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมีเมตตาต่อสัตว์โลกทั้งผองอย่างเสมอกัน

ความกรุณาเป็นภายในขอบเขตจำกัด อยู่แต่ในสังคมของคนบางประเภท เช่น พ่อแม่มีความกรุณาต่อลูก ครูอาจารย์มีความกรุณาต่อศิษย์ พระเจ้าแผ่นดินมีความกรุณาต่อไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน เหล่านี้เรียกว่า กรุณาพรหมวิหาร ส่วนความกรุณาที่แผ่ไปโดยไม่จำกัดขอบเขต เช่น พระพุทธเจ้าทรงมีพระมหากรุณาต่อสัตว์โลกทั้งผอง เรียกว่า อัปมัญญา

เมตตาเป็นคุณธรรมเครื่องปราบและทำลายความโกรธ ความพยาบาท การผูกโกรธ อันเป็นเสมือนไฟคอยเผาผลาญจิตใจให้มอดดับไป ความกรุณาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวประชาชนให้มีความสามัคคีกัน ผู้ที่มีความกรุณาย่อมมีหน้าตาสดชื่น มารยาทนุ่มนวลน่ารัก เจริญแต่ถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน น่าฟัง ไม่กล่าวคำหยาบ จิตใจก็อ่อนโยน ไม่โหดร้ายทารุณหรือกระด้าง ความกรุณาคือความเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อความสุขของผู้อื่นนั่นเอง

ชม ภูมิภาค (2525 : 8-9) กล่าวว่าเมตตากรุณาแยกออกได้ 2 อย่างคือ เมตตากับกรุณา เมตตามีความหมายถึงความรักใคร่ ประารถนาที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข เป็นความรู้สึกในด้านความรัก เมื่อเกิดความรักก็ย่อมปรารถนาดี มีความเป็นห่วง กลัวว่าในอนาคตเขาจะไม่มีความสุข อยากให้เขาเป็นสุข มีความสำเร็จในชีวิต กรุณา คือ ความสงสารเมื่อเห็นผู้อื่นตกทุกข์ได้ยาก ก็อยากช่วยให้เขาพ้นทุกข์ เช่น เห็นคนเจ็บก็อยากช่วยให้เขาหายเจ็บ เห็นคนหิวก็ช่วยให้อาหาร เห็นคนขาดแคลนเสื้อผ้าก็หาเสื้อผ้าไปบริจาค เพื่อให้เขาพ้นทุกข์เนื่องจากความหนาว

พระศรีวิสุทธิกวี (2526 : 149 – 151) ได้ให้ความหมายของเมตตา กรุณา ไว้ว่า เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ความเอื้อเฟื้อปรารถนาให้สัตว์ทั้งปวงมีความสุข กรุณา คือ ความสงสาร ต้องการช่วยให้ผู้อื่นที่ได้รับทุกข์ พ้นทุกข์

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า ความเมตตา คือ ความรู้สึกหรือการกระทำเกี่ยวกับการเสียสละสิ่งของ กำลังกาย ความคิดหรือผลประโยชน์ให้กับผู้อื่นให้ความช่วยเหลือผู้อื่น กล่าววาทที่เหมาะสม และแสดงความเป็นมิตรแท้ ความรู้สึกหรือการกระทำต่าง ๆ

พฤติกรรมที่แสดงถึงความเมตตา กรุณา

กระทรวงศึกษาธิการ (2523 : 146-147) ได้กล่าวถึงขอบข่ายของผู้ที่มีความเมตตา กรุณาไว้ว่า มีลักษณะดังนี้

1. ไม่ฆ่า ทบตี ตัด จำลอง หรือทำร้ายด้วยลักษณะต่าง ๆ
2. ไม่ข่มขู่ คุกคาม ติเตียน ทุลาด้วยความโกรธเกลียดแค้น
3. ไม่เบียดเบียนใครให้เดือดร้อน
4. ช่วยอุปถัมภ์โอบอุ้มเมื่อผู้อื่นได้รับความลำบากเดือดร้อน
5. ให้ความอนุเคราะห์เกื้อกูล
6. มีความสลดใจเมื่อเห็นผู้อื่นมีทุกข์
7. แผ่เมตตาให้แก่ผู้อื่นทำให้เดือดร้อน
8. มีอาการทางกาย วาจา ที่แสดงต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพ นุ่มนวล

“เมตตา” คือ ความรัก ความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข “กรุณา” คือ ความสงสารคิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ปราศจากการเบียดเบียนกัน

คนเราต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า การติดต่อเกี่ยวข้องกันตลอดเวลาย่อมเกิดปัญหาขึ้นมากมาย เพราะบางคนก้าวหน้า เห็นแก่ตัว โหดร้ายทารุณ บางคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สภาพอ่อนนุ่ม ความเมตตา กรุณานี้ สอนให้คนเราปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข พ้นทุกข์ ให้เกิดความรักใคร่ ไม่ริษยา พยาบาท อาฆาต และเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ถ้าทุกคนในสังคมมีความเมตตา กรุณาแล้วความสงบสุข ก็จะเกิดขึ้นในสังคมนั้นๆ (สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ. ม.ป.ป.: 23)

จากคุณลักษณะของความเมตตา กรุณาสรุปได้ว่า ลักษณะของผู้ที่มีความเมตตา กรุณา คือ ไม่ฆ่า ข่มเหง รังแก ตลอดจนทำร้ายด้วยลักษณะต่าง ๆ ต่อมनुญ์และสัตว์ เสียสละทรัพย์สินส่วนตน

ให้กับผู้ที่ขาดแคลนและมีความจำเป็นกว่า ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น มีอาการทางกาย วาจา ที่แสดงต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพ นุ่มนวล ไม่ข่มขู่ ดูหมิ่น เสียดสี พุดจาด้วยความเกรี้ยวโกรธเกลียดแค้น

2.3.4.5 ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ความหมายของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

กระทรวงศึกษาธิการ (อ้างใน ฌฎฐพงษ์ เจริญพิทย์. 2536 : 15) แนวทางพัฒนาจริยธรรมได้กล่าวถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในแต่ละชนิด แสดงออกเป็นพฤติกรรมได้ดังนี้

1. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทางกาย
 - 1.1 ช่วยหิ้วหรือถือของหนัก
 - 1.2 ช่วยจูงคนข้ามถนน
 - 1.3 สละที่นั่งบนรถประจำทาง
 - 1.4 ช่วยเหลือบุคคลที่ได้รับอุบัติเหตุ
 - 1.5 ช่วยทำประโยชน์ให้แก่โรงเรียน เช่น ช่วยทำงานในห้องสมุด
 - 1.6 ทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน วัด
2. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทางวาจา
 - 2.1 พุดจาปลอบโยนเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์
 - 2.2 บอกทางให้กับผู้อื่นที่ไม่รู้จักให้ไปถึงที่หมายได้
 - 2.3 พุดจาว่ากล่าวตักเตือนเพื่อนด้วยความจริงใจ
 - 2.4 ช่วยเหลือให้คำแนะนำ
 - 2.5 ช่วยเจรจาเป็นธุระได้ผลสำเร็จ
3. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทางสติปัญญา
 - 3.1 ช่วยแสดงความคิดเห็น
 - 3.2 ช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อน
 - 3.3 ช่วยหาแนวทางที่ถูกต้อง
 - 3.4 ช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้กับบุคคลอื่น
 - 3.5 รายงานข่าว เล่าประสบการณ์
4. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทางใจ
 - 4.1 รู้สึกสงสารบุคคลที่มีความทุกข์
 - 4.2 ไม่สมน้ำหน้าหรือกล่าวซ้ำเติมบุคคลที่ผิดพลาด
 - 4.3 เอาใจใส่และสังเกตความรู้สึกของบุคคล
 - 4.4 สนใจทุกข์ของบุคคลอื่น
 - 4.5 ให้อภัยในความผิดพลาดของผู้อื่น

Lembo (1967:70-73) ได้ให้ความหมายของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ว่า ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นลักษณะของบุคคลที่จะแสดงความต้องการและความเต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นในสถาน การณ์ที่พบในชีวิตประจำวัน ความต้องการดังกล่าวเกิดจากความบังเอิญและบุคคลนั้นเรียนรู้ด้วยตนเอง

ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หมายถึง การแสดงออกถึงความมีน้ำใจมีความเมตตา การให้ความช่วยเหลือ และการเสียสละ เพื่อให้ผู้อื่นได้รับความสุขหรือพ้นจากความลำบากไม่ว่าจะเป็นทางกาย วาจา ใจ เพื่อส่วนรวมและสังคมหลาย ๆ ด้าน

2.3.4.6 ความประหยัด

ความหมายของความประหยัด

มีผู้กล่าวถึงความประหยัดในลักษณะต่าง ๆ กันดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (อ้างในพิไลลักษณ์ ทองรอด. 2547 : 37) ได้กล่าวถึงขอบข่ายของผู้ที่มีความประหยัดว่ามีลักษณะดังนี้

1. การประหยัดเวลา ได้แก่ การรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ให้เหมาะกับกาลเทศะ รู้คุณค่าของเวลา มียอมให้เวลาหมดไปโดยเปล่าประโยชน์ แต่นำมาให้เป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ ในการหาความรู้ ในการสร้างความคิด ในการสร้างสมรรถภาพในการสร้างอำนาจในการสร้างทรัพย์

2. การประหยัดทรัพย์ ได้แก่ การรู้จักใช้ทรัพย์ให้ถูกต้องและเหมาะสม ได้แก่

- 2.1 พยายามจ่ายทรัพย์เท่าที่จำเป็น ให้สมควรแก่อัตภาพ
- 2.2 การรู้จักกำหนดรายจ่ายให้พอเหมาะพอควรแก่กำลังทรัพย์
- 2.3 การรู้จักเก็บรวบรวมรายได้อันสมควรเก็บไว้เป็นทุนสำรอง
- 2.4 ทำทรัพย์ที่มีอยู่ให้เจริญงอกงาม
- 2.5 คุ้มครองรักษาให้ปลอดภัย
- 2.6 บุรณะของเก่าอันควรบูรณะให้กลับไปใช้ประโยชน์ได้ใหม่
- 2.7 ใช้และถนอมของใช้ และทรัพย์สินให้คงคุณค่าและประโยชน์นาน
- 2.8 รู้จักทำของใช้ อย่าคิดแต่จะซื้อหรือจ้างเขาทำรำไป
- 2.9 ไม่ใช่จ่ายอย่างฟุ้งเฟ้อให้หมดเปลืองโดยเปล่าประโยชน์
- 2.10 ไม่บำรุงบำเรอความสุขสนุกจนเกินไป
- 2.11 ขยันหาทรัพย์ใหม่มาเพิ่มเติม

ทวิริสมี ธนาคม (2531 : 28) ได้นิยามการประหยัดว่าการใช้ทรัพยากรทำสิ่งเล็กน้อยที่สุดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และใช้ทุกสิ่งทุกอย่างให้คุ้มค่า

จากความหมายของความประหยัดข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าความประหยัดคือพฤติกรรมด้านการประหยัดเงิน หมายถึง การรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุดเหมาะกับรายรับ

มีการออม ยับยั้งความต้องการของตนอันมีผลทำให้ใช้เงินอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม การประหยัดเวลา หมายถึง การรู้จักวางแผนเวลาของตนเองและใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด ได้แก่ ศึกษาเล่าเรียน ทำแบบฝึกหัด หาความรู้เพิ่มเติม ใช้เวลาในการนอน การทำงานอดิเรก ช่วยเหลืองานบ้าน ชุมชนและสังคม การประหยัดสิ่งของเครื่องใช้ หมายถึง การรู้จักใช้สิ่งของเครื่องใช้ของตนและส่วนรวมให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด ได้แก่ ประหยัดไฟฟ้า น้ำประปาของส่วนรวม รักษาซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ให้ใช้งานได้อยู่เสมอ

แนวทางปฏิบัติที่แสดงถึงการมีค่านิยมพื้นฐานด้านการประหยัดและอดออมตามประกาศของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ล.ก.ช. ทงร.ด. 2547 : 38) ได้วางแนวทางการปฏิบัติที่แสดงถึงการมีค่านิยมพื้นฐานด้านการประหยัดและอดออมไว้ดังนี้

1. มีความเป็นอยู่เรียบง่าย
2. มีความพอใจในการบริโภคละเว้นการฟุ้งเฟ้อที่เกินความสามารถ
3. ใช้ทรัพยากรและเวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด
4. คำนึงถึงฐานะและเศรษฐกิจ คิดก่อนจ่ายและใช้เท่าที่จำเป็น
5. ไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยหรือตระหนี่ถี่เหนียวจนเกินไป
6. จัดงานพิธีต่าง ๆ โดยใช้เท่าที่จำเป็น
7. เพิ่มพูนทรัพย์ด้วยการเก็บและนำไปทำให้เกิดประโยชน์
8. รู้จักใช้ ดูแลรักษาและบูรณะทรัพย์ทั้งของตนเองและส่วนรวม
9. วางแผนการใช้จ่ายให้รอบคอบมีสัดส่วนและอดออมไว้บ้างตามสมควร

กล่าวโดยสรุปจากแนวทางการปฏิบัติทั้งหมดนี้ สรุปได้ว่าเป็นพฤติกรรมการประหยัดและอดออมในเรื่องการใช้เวลา การประหยัดและอดออมทรัพย์สินการประหยัดและอดออมเครื่องใช้ การประหยัดและอดออมทรัพยากรธรรมชาติ และการดำรงชีวิตเหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่

2.3.4.7 ความกตัญญูทดเวท

ความหมายของความกตัญญูทดเวท

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (อ้างในพ.ล.ก.ช. ทงร.ด. 2547 : 39) กล่าวว่า การปลูกฝังความกตัญญูทดเวทต้องเริ่มจากที่บ้าน คือ บิดามารดา จะต้องเป็นครูคนแรกในการอบรมสั่งสอนคุณธรรมข้อนี้แก่ลูกหลาน ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นตัวอย่างที่ดีอยู่เสมอ หรือการแสดงด้วยคำพูดไพเราะ เช่น กล่าวคำขอบคุณ หรือการแสดงการระต่อผู้ที่ทำประโยชน์ หรือความดีให้สิ่งเหล่านั้นจะเป็นบันไดขั้นต้นของการปลูกฝังความกตัญญูทดเวทและเมื่อเด็กไปโรงเรียนทางโรงเรียนก็จะสามารถที่จะแทรกคุณธรรมข้อนี้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมอีกทางหนึ่ง

พระสมชาย ฐานวุฑฺโฒ (2533 : 62) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความกตัญญู หมายถึง การรู้จักบุญคุณ อะไรก็ตามที่เป็นบุญหรือมีคุณต่อตนแล้วก็ตามระลึกนึกถึงด้วยความซาบซึ้งไม่ลืมเลย

พระพุทธวรญาณ (อ้างในปัทมา ปรัชญาเศรษฐ. 2548 : 9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กตัญญู คือ ความรู้อุปการะที่คนอื่นทำแล้ว ความกตเวที คือการตอบแทนอุปการะนั้น

พิสิฐ เจริญสุข (2542 : 108) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กตัญญู แปลว่า เห็นคุณค่า เห็นด้วยปัญญา กตเวที แปลว่า ประกาศคุณค่า หมายความว่าทำให้ผู้อื่นรู้ว่าท่านมีคุณค่าอย่างไรบ้าง มากน้อยเพียงไร การประกาศของคุณท่านนั้นไม่ใช่หมายความว่าเราจะยกย่อง สรรเสริญ ท่านด้วยคำพูดหรือด้วยการเขียนเป็นตัวหนังสือ แท้ที่จริงแล้วการประกาศคุณท่านนั้นจะต้องอยู่ที่การปฏิบัติตัวของเราเอง คือ ตัวเราเองจะต้องทำตัวของเราให้เป็นคนดีตามที่ท่าน มุ่งหมาย

สถาบันคุณภาพวิชาการ (ม.ป.ป. : 25) ให้ความหมายของความกตัญญู คือ ความรู้สึกในบุญคุณหรือประโยชน์ หรือความดีของผู้ที่มีต่อตน กตเวที คือการทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ตอบแทน โดยหวังจะให้ผู้อื่นมีความปลื้มใจ การตอบแทนไม่จำเป็นต้องตอบแทนด้วยการกระทำ หรือตอบแทนด้วยสิ่งของเสมอไป อาจตอบแทนด้วยวาจาหรือคำพูดก็ได้

สมภพ ชีวรัฐพัฒน์ (2542 : 167) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความรู้และการยอมรับรู้ในบุญคุณของบุคคล สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีต่อตัวเราทั้งทางตรงและทางอ้อม และพยายามกระทำตอบด้วยการทดแทนพระคุณ ช่วยเหลืออุปการะ ยกย่องบำรุงรักษาให้คงอยู่เพื่อความสงบสุขของสังคมและเพื่อความสมดุลทางธรรมชาติ

เสถียรพงษ์ วรรณปก (2534 : 123) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กตัญญู คือ ความรู้หรือตระหนักในคุณค่าของความดีที่คนอื่น(หรือสิ่งอื่น)มีต่อตน เป็นความรู้สึกภายในจิตใจ กตเวที คือการประกาศให้คนอื่นรู้ว่าคนอื่นสิ่งอื่นมีบุญคุณต่อตนซึ่งแปลกันทั่วไปว่า “การตอบแทนบุญคุณ”

จากความหมายข้างต้นที่กล่าวมาเกี่ยวกับความกตัญญูกตเวที สรุปได้ว่า ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความรู้สึกสำนึกหรือการกระทำสิ่งที่เป็นความดีหรือประโยชน์เพื่อตอบแทนในบุญคุณ หรือประโยชน์หรือความดีของผู้อื่นและสิ่งอื่นที่มีต่อตน การตอบแทนไม่จำเป็นต้องตอบแทนด้วยการกระทำอาจตอบแทนด้วยวาจาหรือคำพูดก็ได้

สิ่งที่ควรแสดงความกตัญญูกตเวที

พระสมชาย ฐานวุฑฺโฒ (อ้างในปัทมา ปรัชญาเศรษฐ. 2548 :10) ได้แบ่งสิ่งที่ควรกตัญญู เป็น 5 ประการ ดังนี้

1. กตัญญูต่อบุคคล คือ ใครก็ตามที่เคยมีพระคุณต่อเราไม่ว่าจะมากน้อยเพียงไรจะต้องกตัญญูรู้คุณค่า ติดตามระลึกถึงเสมอด้วยความซาบซึ้ง พยายามหาโอกาสตอบแทนคุณท่านให้ได้ โดยเฉพาะพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสงฆ์ บิณฑบาต ครุ อุปัชฌาย์อาจารย์ พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองที่ทรงทศพิธราชธรรมจะต้องตามระลึกนึกถึงพระคุณของท่านให้จงหนัก

4. ความกตัญญูทวนที่ต่อบุญ คือ รู้ว่าคนเราเกิดมามีอายุยืนยาว ร่างกายแข็งแรง ผิวพรรณดี สติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความสุขความเจริญ มีความก้าวหน้า มีทรัพย์สมบัติมาก ก็เนื่องมาจากผลของบุญ จะไปสวรรค์กระทั่งไปพระนิพพานได้ก็ด้วยบุญ กล่าวได้ว่าทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยบุญ ทั้งบุญเก่าที่ได้สะสมมาดีแล้วและบุญใหม่ที่เพียรสร้างขึ้นประกอบกัน จึงมีความรู้คุณของบุญคุณ ความอ่อนน้อมในตัวเอง ไม่ดูถูกบุญ ตามระลึกถึงบุญเก่าให้จิตใจชุ่มชื้นและไม่ประมาทในการสร้างบุญใหม่ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

วិทยาภรณ์ ชัยชลทรัพย์ (2535 : 11) แบ่งความกตัญญูเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 2 กตเวที คือ การแสดงออกและการตอบแทนบุญคุณต่อความดีที่ผู้อื่นทำขึ้น โดยการแสดงออกทางการกระทำและคำพูด

สมภพ ชีวรัจพัฒน์ (2542 : 168 – 169) แบ่งสิ่งที่ควรกตัญญูทวดเวทเป็น 6 ประการ ดังนี้

1. กตัญญูต่อบุคคล ได้แก่ พระพุทธเจ้า บิดามารดา ครูอาจารย์ และบุคคลอื่น ๆ ที่มีพระคุณต่อเรา ไม่ว่ามากหรือน้อยต้องติดตามระลึกถึงพระคุณด้วยความซาบซึ้งและหาโอกาสตอบแทนพระคุณ

2. กตัญญูต่อสัตว์ สัตว์ที่มีพระคุณต่อเรา เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย ใช้เป็นสัตว์พาหนะใช้แรงงาน ต้องกระทำต่อสัตว์ด้วยความเมตตาปราณี ไม่ทรมานปล่อยให้อดอาหารอดน้ำ เลี้ยงดูอย่างดี ให้พักผ่อน ไม่ใช้งานตรากตรำจนเกินไป ไม่ควรฆ่าสัตว์ที่เคยมีพระคุณต่อเรา

3. กตัญญูต่อสิ่งของ เช่น รถยนต์ หนังสือแบบเรียน บ้าน วัด ต้นไม้ ฯลฯ ต้องปฏิบัติต่อสิ่งของเหล่านั้นด้วยความเคารพ ไม่ฉุกละหุก ไม่ทำลาย ถนอมใช้ด้วยความประหยัด

4. กตัญญูต่อสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สถาบันทั้งสามมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของคนในชาติ ความเป็นเอกราช ปกครองให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข มีแผ่นดินถิ่นอาศัย เพราะอำนาจบารมีของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดังนั้นควรแสดงความเคารพ รู้คุณค่า ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตอบแทนพระคุณด้วยการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี รู้จักเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ฯลฯ

5. กตัญญูต่อตนเอง รู้จักคุณค่าของร่างกาย ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาตนเองให้มีคุณธรรมและบรรลุนิพพานสูงขึ้น ใช้ประโยชน์ร่างกายนี้สะสมความดี ละทิ้งความชั่ว คนที่เกิดมาเป็นมนุษย์มีวาสนาเป็นผู้มีโชคเพราะไม่มีสัตว์ประเภทใดที่สามารถปฏิบัติธรรมประพฤติกุศลจนบรรลุได้ดีเท่ากับมนุษย์

6. กตัญญูต่อธรรม อันได้แก่ รู้คุณค่าของปรมัตถธรรม สภาวธรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า การตอบแทนพระคุณของสภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ให้น้ำสะอาด อากาศบริสุทธิ์ ไม่ควรทิ้งของเสียขยะลงสู่แหล่งน้ำ อนุรักษ์ป่าธรรมชาติ และทดแทนพระคุณของพระพุทธเจ้า โดยการประพฤติธรรมตลอดชีวิต เป็นต้น

บุคคลและสิ่ง ที่ควรแสดงความกตัญญูทวเภา (มงคลข้อที่ 25 ความกตัญญู. 2546 : ออนไลน์) ได้แก่

1. พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามีพระคุณยิ่งใหญ่ต่อชาวพุทธ ชาวพุทธจะต้องทำความเข้าใจในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ให้รู้คุณค่าของพระศาสนา ประพฤติปฏิบัติตามแนวพระพุทธ ธรรม ไม่ทำลายลบล้างและลบหลู่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยเฉพาะชาวพุทธ ควรทำหน้าที่ชาวพุทธให้ครบ 5 ข้อได้แก่

- 1.1 เรียนพระธรรม พระวินัย
- 1.2 ปฏิบัติดีตามพระธรรมวินัย
- 1.3 สืบสอนพระธรรมวินัยให้ผู้อื่น
- 1.4 อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา
- 1.5 ป้องกันภัยของพระพุทธศาสนา

ลาลี รักสุทธิ (2546 : 115 – 118) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ควรแสดงความกตัญญู คือ

1. กตัญญูบุคคล คำว่า “บุคคล” หมายถึง คนทุกระดับนับตั้งแต่สามัญชนจนถึงอริยชนคนชั้นสูงระดับยอดมนุษย์คือผู้นำของศาสนาต่าง ๆ ซึ่งบุคคลสามารถแยกออกไปได้ดังนี้

1.1 พระพุทธเจ้าและพระศาสดาของทุกศาสนา พระพุทธเจ้าและพระศาสดาของทุกศาสนาถือว่าเป็นบุพการีของคนทั้งโลกที่คนทั่วไปควรแสดงความกตัญญูต่อพระองค์ หากเราท่านได้ศึกษาประวัติ การดำเนินชีวิต กิจกรรม จริยวัตรของพระองค์แล้วเราควรที่จะแสดงความกตัญญูอย่างไม่ตะจิตตะขงใจ เพราะพระพุทธองค์และพระศาสดาของทุกพระองค์ได้ทรงทุ่มเท เสียสละ พระกำลัง สติปัญญาด้วยพระวิริยะอุตสาหะเพื่อความสงบสุขแห่งมวลมนุษย์ชาติอย่างแท้จริง ควรแท้ที่เราท่านจะแสดงความกตัญญูต่อท่านดังกล่าว

1.2 พระอริยสงฆ์อริยสาวก นักบวชทุกศาสนาปฏิบัติดีปฏิบัติชอบถือได้ว่าเป็นสุปฏิปันโน มีอยู่เป็นจำนวนมากที่ทุ่มเทอุทิศเวลา ชีวิต สติปัญญา ความรู้ความสามารถความสุขส่วนตัวเพื่อคนอื่น เช่น พระอริยสงฆ์มากมายที่เป็นสุปฏิปันโนในสังคมไทย และนักบวชของศาสนาอื่นก็เช่นกันพวกเราพุทธชนคนธรรมดาควรให้ความเคารพแสดงความกตัญญูต่อบุคคลดังกล่าวอย่างจริงใจ

1.3 พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงเป็นผู้เสียสละทุ่มเทพระวรกายเพื่อความสุขร่มเย็นของอาณาประชาราษฎร์ หากเราท่านได้ศึกษาถึงพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์จะเห็นได้ว่าแต่ละพระองค์ทรงห่วงใย เอ็นดู เมตตาต่อพสกนิกรของแผ่นดินอย่างยิ่ง แม้หนทางจะทุรกันดารยุ่งยากเพียงใด พระองค์ก็ไม่ทรงหวาดหวั่นเสด็จไปเยี่ยมเยียนให้กำลังใจแก่ประชาชนอย่างแท้จริง สมควรที่พสกนิกรจะให้ความกตัญญูต่อพระองค์ด้วยการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

1.4 พ่อแม่ พ่อแม่ได้ชื่อว่าเป็นบุพการีของลูก เพราะพ่อแม่เป็นผู้ให้ ผู้เสียสละทำงานทุกอย่างเพื่อลูกมาก่อน ลูก ๆ ทุกคนควรแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ด้วยการปฏิบัติตนเป็นคนดี ทำตามคำสั่งของพ่อแม่ ไม่เป็นลูกเนรคุณอกตัญญูหรือลูกทรพีคอยล้างผลาญพ่อแม่ คนเป็นพ่อแม่ท่านไม่หวังอะไรจากลูกมากมาย นอกจากการให้ลูกเป็นคนดี อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขก็เพียงพอแล้ว ไม่มีพ่อแม่คนใดอย่างเห็นลูกเป็นคนชั่ว

1.5 ครูบาอาจารย์ ครูบาอาจารย์ก็ถือว่าเป็นผู้ให้เช่นกัน ท่านให้วิชาความรู้ให้แนวทางการดำเนินชีวิต ให้คำแนะนำที่ถูกต้องดีงามแก่ลูกศิษย์ ครูอาจารย์จึงได้ชื่อว่าเป็นปวงชนบุคคลพวกเราท่านทั้งหลายจึงควรแสดงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ด้วยการปฏิบัติตาม คำสอนของท่าน นำชื่อเสียงมาให้ท่าน

1.6 กัลยาณมิตร ทุกคนเกิดมาย่อมมีมิตรมีเพื่อนสหายคอยให้คำแนะนำให้คำปรึกษา และเป็นที่พักพิงยามมีปัญหา คนเราหากมีมิตรดีสหายดีย่อมนำพาเราไปทางที่ถูกต้องที่ดีงามตามลักษณะของกัลยาณมิตรดังนี้

- มิตรมีอุปการะ คือมิตรที่ช่วยปกป้องเพื่อนไม่ให้เพื่อนตกไปในที่ประมาทเมื่อมีภัยที่เป็นที่พึงได้ เมื่อมีธุระคราวจำเป็นก็ช่วยจ่ายทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

- มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข คือมิตรที่พูดความจริงแก่เพื่อนแม้จะเป็นความลับก็เปิดเผยให้เพื่อนทราบ แต่ช่วยปกปิดความลับของเพื่อนไม่ให้แพร่งพราย ไม่ละทิ้งเมื่อเจอปัญหา แม้ชีวิตก็อาจสละแทนได้หรือเรียกว่ามิตรร่วมเป็นร่วมตายก็ได้

- มิตรแนะนำประโยชน์ คือมิตรที่ห้ามไม่ให้ทำความชั่วแนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี พึงสิ่งที่ยังไม่เคยได้ฟัง บอกสรรคให้

- มิตรมีความรักใคร่ คือ มิตรที่เรามีความสุขที่สุดด้วยเมื่อทุกข์ก็ทุกข์ด้วยช่วยโต้เถียงคนที่พูดผิดเตือนรับรองคนที่พูดสรรเสริญ

2. กตัญญูต่อสัตว์ สัตว์ทุกชนิดหากเราได้ครอบครองให้ดีจะเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อเราทั้งนั้น ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม นอกจากสัตว์จะเป็นอาหารแก่มนุษย์(สำหรับผู้กินเนื้อสัตว์เป็นอาหาร) แล้วยังนำไปใช้งานได้อีกด้วยเช่น ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น และสัตว์หลายจำพวกยังช่วยอนุรักษ์รักษาสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น เช่นแมลงผึ้งช่วยผสมเกสร หนูช่วยกำจัดหนูเป็นต้น เราควรกตัญญูต่อสัตว์ด้วยการไม่ฆ่าไม่ทำลายเพื่อความสนุกสนาน เพื่อการกีฬาหรือไม่ฆ่าไม่กินเลยยิ่งดี เพราะมีหลายคนที่ปฏิบัติธรรมด้วยการไม่ทำลายไม่สร้างความเสียหายต่อสถานที่นั้น ๆ

3. กตัญญูต่อสิ่งของ สิ่งของหรือสถานที่ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากเราควรแสดงความกตัญญูทดแทน เช่น โรงเรียน วัด ศาลาการเปรียญ โบสถ์วิหาร ห้องสมุด ป่าไม้ ลำธาร ภูเขา เป็นต้น สิ่งของดังกล่าวมีประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติอย่างมหาศาล เราควรมีความกตัญญูทดแทนสิ่งนี้ด้วยการไม่ทำลายไม่สร้างความเสียหายต่อสถานที่นั้น ๆ

4. กตัญญูต่อบุญ บุญกุศลถือเป็นอานิสงส์ที่ส่งให้เรามาทบแต่ความสุขมีร่างกายครบส่วนสมประกอบเป็นเพราะเราได้สะสมบุญมานั่นเอง เราควรมีความกตัญญูต่อบุญที่ทำไว้และควรสะสมบุญให้มากขึ้น อย่าประมาทว่าบุญนั้นทำนิดหน่อยเล็กน้อยไม่เกิดประโยชน์อะไร อันที่จริงแล้วบุญจะค่อย ๆ สะสมจากน้อยไปหาใหญ่ การทำบุญจะต้องใจเย็นสะสมบุญไปทีละน้อยก็จะมีความสุขไปเอง ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สุขโข ปุญญสสจฺจโย” การสะสมบุญซึ่งบุญนำสุขมาให้

5. กตัญญูต่อตนเอง กตัญญูต่อตนเองคือให้รู้จักว่าเรานั้นได้อาศัยร่างกายตนเองทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเดิน ยืน นั่ง นอน ดื่ม กิน ขับถ่าย ร้องไห้ หัวเราะ เราต้องอาศัยร่างกายของเราทั้งนั้น ดังนั้นเราควรกตัญญูต่อตนเองไม่ทำลายทำร้ายนำพิษภัยมาสู่ตนเอง คนเราทุกวันนี้วันแต่จะทำลายตนเองลงไปทุกขณะ เช่นการดื่มสุรายาเมา เสพสิ่งเสพติดต่าง ๆ รับประทานอาหารที่ไม่มีประโยชน์ บ้าง เหล่านี้คือการทำลายตัวเองลงไปทีละน้อย ๆ ที่เรียกว่าตายผ่อนส่ง เพื่อเป็นการกตัญญูต่อตนเองจึงควรระมัดระวังในเรื่องการดื่มกิน ใช้ร่างกายอย่างระมัดระวังในการดื่มกินไม่หักโหมออกแรงหนักเกินไปเพราะไม่เช่นนั้นจะกลายเป็นการทรมาณตนเองไป

จากความหมายและประเภทของสิ่งที่ควรกตัญญูทศเวทิสรูปได้ว่าความกตัญญูทศเวทิตหมายถึง ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณและการแสดงพฤติกรรมการตอบแทนพระคุณต่อบุคคลหรือสถาบันที่ทำประโยชน์หรือความดีต่อตนโดยการตอบแทนนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งของอาจเป็นการกระทำหรือคำพูดก็ได้แต่จะต้องอยู่บนหลักพื้นฐานของความถูกต้องดีงาม

จากเอกสารที่ผู้วิจัยนำมาเกี่ยวกับประเภทของจริยธรรม และจริยธรรมที่ควรส่งเสริม ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาจริยธรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นจริยธรรมตามมาตรฐานการประเมินคุณภาพการศึกษาด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญู ซึ่งเป็นคุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้กับเด็ก เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ในสังคมและส่งผลไปยังประเทศชาติให้กับประเทศชาติมีความมั่นคงและเจริญรุ่งเรือง

2.3.5 ประโยชน์ของจริยธรรม

จริยธรรมมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์หลายประการ (อมร กรรณนุช.ม.ป.ป. : 8)

1. ประโยชน์ต่อผู้ประพฤติปฏิบัติ คือ ผู้ใดประพฤติ ปฏิบัติชอบตามหลักจริยธรรมนั้นย่อมมีความสุข ความเจริญ เป็นความสุขแบบปัจเจกบุคคล
2. ประโยชน์ต่อสังคมหรือชุมชน คือกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน ถ้ามีผู้ประพฤติปฏิบัติตนดีงามมากด้วยกัน สังคมและชุมชนนั้น ๆ ก็จะมีแต่ความสุข ความเจริญก้าวหน้า
3. ประโยชน์ต่อประเทศชาติ คือ ประเทศชาติใดที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจริยธรรมย่อมอำนวยคุณประโยชน์ให้เกิดความสุข ความเจริญขึ้นในประเทศชาตินั้น กลายเป็นแผ่นดินธรรมในทางการปกครอง แผ่นดินทองในทางเศรษฐกิจ ประชาชนก็เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ มีความเจริญงอกงามไปพลุลักษณ์ตลอดไป
4. ประโยชน์ต่อโลก คือ ทำให้เกิดความสงบและสันติสุขขึ้นในโลก ปราศจากสงครามระหว่างลัทธิการเมืองที่แตกต่างกัน โลกจะร่มเย็น ดับเข็ญได้ด้วยจริยธรรม
5. จริยธรรมให้อาหารทางใจ การปฏิบัติตามจริยธรรม ทำให้เกิดความอิ่มเอมใจ ขใจจิตใจเป็นอิสระปราศจากความเร้าร้อน จิตใจสว่างและปลอดโปร่ง ซึ่งนับเป็นประโยชน์อันสูงสุดของจริยธรรม

จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่า จริยธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติโดยอาศัยหลักธรรมเพื่อสร้างสันติสุขให้กับตนเอง สังคม และโลกมนุษย์ ซึ่งมีองค์ประกอบของจริยธรรม 3 ประการ คือ องค์ประกอบด้านความรู้ องค์ประกอบด้านความรู้สึก องค์ประกอบด้านพฤติกรรมแสดงออก และจริยธรรมสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ จริยธรรมที่ส่งเสริมความเจริญให้แก่ปัจเจกชน จริยธรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ และจริยธรรมที่ส่งเสริมความเจริญมั่นคงให้แก่ชาติบ้านเมือง

2.3.6 เหตุผลเชิงจริยธรรม

2.3.6.1 ความหมายของเหตุผลเชิงจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (อ้างในสุปราณี ธรรมพิทักษ์ 2542 : 46) ได้อธิบายความหมายของเหตุผลเชิงจริยธรรมไว้ว่า หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจ หรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่าบุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกัน อาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้เสมอ และบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกันอาจมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำและท้ายสุดระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้

ณัฐพล ไชยุนท (2544 : 5) กล่าวว่า การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้ จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคลเหตุผลของการกระทำเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมจัดเป็นเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูงและส่งผลต่อพฤติกรรมที่สังคมพึงประสงค์มากกว่าเหตุผลของการกระทำที่ตรงข้าม

เรณู ภูมิประดิษฐ์ (2543 : 9) เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง ข้อเสนอแนะที่ใช้ในการตัดสินใจของบุคคลในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

สิวลี ศิริไธ (2542 : 91) ได้ให้ความหมายของเหตุผลเชิงจริยธรรมว่า หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลตัดสินใจเลือกกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีมูลเหตุหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำนั้น

สุปราณี ธรรมพิทักษ์ (2542 : 7) ได้ให้ความหมายของเหตุผลเชิงจริยธรรมหมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำ หรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำ

อิสรา รัตติศิริ (2540 : 10) ได้ให้ความหมายเหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เหตุผลที่บุคคลใช้ตัดสินใจในการกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมและถือเป็นตัวบ่งชี้แนวโน้ม หรือสาเหตุของพฤติกรรมที่จะนำไปสู่พฤติกรรมการเป็นคนดีคนเก่งได้

Bull (1969 : 6) ได้ให้ความเห็นว่า เหตุผลเชิงจริยธรรมมาจากความคิดรวบยอดทางจริยธรรม เป็นการตัดสินใจว่าอะไรถูก อะไรผิด เมื่อสิ่งนี้มีความสมบูรณ์พร้อมตามเวลาและประสบการณ์แล้ว ก็จะส่งผลถึงการแสดงพฤติกรรมทางด้านจริยธรรมออกมา

Kohlberg (1974 : 64 – 65) ได้อธิบายถึงเหตุผลเชิงจริยธรรมว่าเป็นเครื่องแสดงการตัดสินใจถึงความถูกต้องเหมาะสมของพฤติกรรม เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงสุดนั้นจะมีลักษณะเป็นสากล กว้างขวาง ไม่ขัดแย้ง และมีรากฐานจากความรู้หลักการและเป็นอุดมคติ

การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด นับว่าเป็นกระบวนการหลักในการปฏิรูปการเรียนรู้และการปฏิรูปการศึกษาที่กระทรวงศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติร่วมกันดำเนินการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ถือว่าผู้เรียนเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการจัดการศึกษาที่ทุกฝ่ายเกี่ยวข้องทั้งบิดา มารดา ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้บริหารทั้งภาครัฐและเอกชน ต้องร่วมกันจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนให้ผู้เรียนมีการพัฒนาการที่สมบูรณ์และสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญาและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขรวมทั้งมีความรู้ความสามารถเจตคติและค่านิยมที่จะพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจะเน้นให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี คือ เป็นคนดี คนเก่งและคนมีความสุข ในความหมายต่อไปนี้ (คณะอนุกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้, 2543 : 11- 12)

คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรมจริยธรรม มีลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละรักษาสังแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

คนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิตโดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้านหรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น มีภาวะผู้รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้เป็นคนที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี ความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพและทำประโยชน์ให้เกิดแก่คน สังคมและประเทศชาติ

คนมีความสุข คือ คนที่มีสุขภาพดี ทั้งทางกายและใจ เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์มีความรักต่อสรรพสิ่ง มีอิสรภาพปลอดพ้นจากการตกเป็นทางของอบายมุขและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ เพื่อให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมืองดีตามคุณลักษณะข้างต้น ซึ่งเป็นการพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ กระบวนการจัดการเรียนรู้จึงต้องเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมที่เรียกว่า การบูรณาการโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่มีหลักการสำคัญ คือ เป็นกระบวนการทางปัญญาเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การเรียนอย่างมีความสุข เน้นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ บูรณาการสาระการเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจ ทันสมัยตามสภาพจริง เน้นกระบวนการคิดและการปฏิบัติจริงนำไปใช้ประโยชน์ได้และเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยมีผู้เรียน ครูและผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียน (กรมวิชาการ, 2544 : 155)

จากความหมายข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เหตุผลที่บุคคลใช้ในการตัดสินใจในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเหตุผลนี้จะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น

2.3.6.2 ความสำคัญของเหตุผลเชิงจริยธรรม

ในชีวิตประจำวันคนจะต้องเผชิญปัญหาให้ขบคิด ตัดสินใจตลอดเวลา ปัญหาบางอย่างตัดสินใจง่ายไม่ต้องใช้เวลานานมากนัก แต่บางปัญหามีความยุ่งยากซับซ้อนต้องใช้ความคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อนที่จะตัดสินใจ บุคคลที่พิจารณาสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุผล จะสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องเหมาะสมก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง และสังคม นักเรียนในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ในภาวะที่สังคมกำลังเปลี่ยนแปลง ย่อมต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ มากมายและต้องตัดสินใจเลือกสิ่งต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต การตัดสินใจต่าง ๆ มักขึ้นกับประสบการณ์ ความเชื่อ ความรู้สึกและความสำคัญ คือ เหตุผลเชิงจริยธรรมที่ตนเองมี จึงมีปัญหาว่าการตัดสินใจเช่นใดที่ถูกต้องและมีเหตุผล

Kohlberg (1976 : 394 – 395) ได้วิจัยและสร้างเป็นทฤษฎีพัฒนาการของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โดยพบว่าบุคคลตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่จะมีความสามารถใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับขั้น จากขั้นที่ 1 ถึง ขั้นที่ 6 โดยไม่ข้ามขั้น แต่คนส่วนใหญ่อาจมีพัฒนาการทางด้านนี้หยุดชะงักอยู่ในขั้นกลาง ๆ ทั้งนี้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูง จะเกิดได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้ผ่านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่ต่ำกว่ามาแล้ว รวมทั้งการได้รับประสบการณ์จากสังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของการใช้เหตุผล ดังนั้น ครูจึงควรนำการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไปพัฒนานักเรียนฝึกให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องเหตุการณ์ทางจริยธรรมก็จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้

กฤษฎา สาตร์พันธ์ (2546 : 23) พบว่า คนที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง จะมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอันแสดงถึงความมีจริยธรรมสูงมากกว่าผู้มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำอย่างเชื่อมั่นได้และจิตลักษณะอื่นร่วมกับเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำนายพฤติกรรมได้แม่นยำ ดังนั้น การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมจึงเป็นเหตุผลที่บุคคลใช้ในการตัดสินใจ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (อ้างใน โชคดี จันทวงศ์. 2544 : 6) ได้อธิบายความสำคัญของเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลว่า การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะช่วยให้เขาเข้าใจลักษณะเชิงจริยธรรมด้านอื่น ๆ ของบุคคลนั้นด้วย นอกจากนี้เหตุผลเชิงจริยธรรม อาจจะช่วยทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ Kohlberg ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับจริยธรรมกับทัศนคติเชิงจริยธรรมของเยาวชนกลุ่มต่าง ๆ ปรากฏว่านักเรียนที่ได้คะแนนจริยธรรมสูงขึ้นไปเป็นผู้ที่ครูรายงานว่าเป็นผู้ตระหนักในเชิงจริยธรรมมากด้วย ส่วนในอีกวิจัยหนึ่งพบว่า คนที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมเร็วกว่าผู้อื่นเป็นผู้ที่ครูรายงานว่ามีความคิดแบบบุคลิกธรรมสูงด้วย

เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นเหตุผลที่บุคคลใช้ในการตัดสินใจ หรืออยู่เบื้องหลังการตัดสินใจ จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมต่าง ๆ เมื่อบุคคลรู้จักใช้เหตุผล จะสามารถวินิจฉัยได้ว่าเป็นเหตุผลขึ้นใดตามทฤษฎีของ Kohlberg (1970 : 45 – 63) ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับใหญ่ ๆ คือ ระดับต่ำ มีลักษณะยึดความต้องการของตนเองเป็นศูนย์กลาง ระดับกลางมีลักษณะยึดความต้องการของกลุ่มคนเป็นหลัก ระดับสูงมีลักษณะยึดความต้องการและประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก แต่ละระดับจะแบ่งแยกย่อยเป็น

ระดับละ 2 ขั้น รวมเป็นเหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น ฉะนั้นการที่บุคคลมีเหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับสูงย่อมเป็นที่ต้องการของบุคคลอื่นและสังคม Kohlberg (1970 : 58 – 63) เชื่อว่า การสอนจริยธรรมแก่เด็กจะบรรลุเป้าหมายให้เด็กเป็นผู้มีจริยธรรมอย่างแท้จริงนั้น ทำได้เพียงสอนให้มีหลักในการตัดสินใจทางจริยธรรมที่ถูกต้อง เพราะหลักทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลใช้ในการแก้ปัญหาขัดแย้งทางจริยธรรมระหว่างบุคคล เป็นเกณฑ์หรือแนวทางสำหรับการประพฤติ เป็นเหตุผลสำหรับตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติ ความสามารถในการใช้หลักจริยธรรมในระดับที่แตกต่างกันออกไปได้

ดังนั้น การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นลักษณะหนึ่งซึ่งมีความสำคัญ และควรได้รับการส่งเสริมเพื่อช่วยในการพัฒนาจริยธรรมของบุคคล

2.3.6.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg

Kohlberg พบว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะพัฒนาขึ้นสอดคล้องกับพัฒนาการทางปัญญาตามทฤษฎีของ Piaget เพราะการที่เด็กจะตัดสินใจจริยธรรม ว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี สิ่งใดควรไม่ควรนั้นต้องอาศัยเหตุผลทางตรรกวิทยาและความคิดเชิงนามธรรม ฉะนั้นคนที่มีการพัฒนาการทางปัญญาในขั้นก่อนการคิดแบบมีเหตุผล (Preoperational Stage) ก็จะมีพัฒนาการด้านจริยธรรมในระดับต้น ๆ ส่วนผู้ที่มีการพัฒนาการทางปัญญาถึงขั้นคิดแบบเหตุผลเชิงนามธรรม (Formal Operational Stage) ก็มีโอกาสนะพัฒนาการด้านจริยธรรมในระดับสูงสุดได้ซึ่ง Kohlberg พบว่า พัฒนาการด้านจริยธรรมของเด็ก ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้หวั่น ดุริก็ และเม็กซีโก ที่มีอายุตั้งแต่ 10 – 16 ปีนั้นเด็กจะมีพัฒนาการทางด้านจริยธรรมจากขั้นที่ 1 – 3 จนถึงขั้นที่ 6 ตามลำดับเหมือนกันทั้งสิ้น (ประสาธ อิศระปริดา. 2538.)

Kohlberg ได้สรุปผลการศึกษาของเขาว่า จริยธรรมมีอยู่ 3 ระดับใหญ่ๆ แต่ละระดับจะแยกย่อยไปอีกระดับละ 2 ขั้น รวมทั้งหมด 6 ขั้น โดยเริ่มจากระดับขั้นต่ำสุดไปสูงสุด ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Pre-conventional Level) ในระดับนี้เด็กจะรับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ “ดี” “ไม่ดี” จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดา มารดา ครู หรือเด็กโต และมักจะคิดถึงผลตามที่จะนำรางวัลหรือการลงโทษมาให้

พฤติกรรม “ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงออกแล้วได้รางวัล

พฤติกรรม “ไม่ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงออกแล้วได้รับโทษ

Kohlberg ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้ เป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นหลบหนีการถูกลงโทษ (Punishment and Obedience Orientation)

บุคคลที่มีการตัดสินใจอยู่ในขั้นนี้ จะตัดสินใจการกระทำว่า ดี-เลว ถูก-ไม่ถูก โดยพิจารณาที่ผลการกระทำว่าจะส่งผลต่อตนเองอย่างไร หลบหลีกการถูกลงโทษทางกาย เพราะกลัวได้รับความเจ็บปวดยอมทำตามคำสั่งผู้มีอำนาจทางกายเหนือตน Kohlberg กล่าวว่าในขั้นนี้เด็กจะใช้ผลตามของพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ว่าพฤติกรรม “ถูก” หรือ “ผิด” เป็นต้นว่าถ้าเด็กถูกทำโทษก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ

“ผิด” และจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำสิ่งนั้นอีกพฤติกรรมใดที่มีผลตามด้วยรางวัลหรือคำชมเด็กก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ถูก” และจะทำซ้ำอีกเพื่อหวังรางวัล ขั้นนี้มักเป็นเด็กอายุ 2-7 ปี

ขั้นที่ 2 ขั้นยึดหลักการแสวงหารางวัล (Instrumental Relativist Orientation)

บุคคลที่มีการตัดสินใจอยู่ในขั้นนี้เป็นผู้ที่ถือว่าการกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่สนองความต้องการของตนและทำให้ตนเกิดความพอใจการสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเป็นไปในลักษณะแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน การกระทำแบบดีมา – ดีตอบ ร้ายมา – ร้ายตอบ ในขั้นนี้เด็กจะสนใจทำตามกฎข้อบังคับ เพื่อประโยชน์หรือความพอใจของตนเอง หรือทำดีเพราะอยากได้ของตอบแทน หรือรางวัล ไม่ได้คิดถึงความยุติธรรมและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น หรือความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ผู้ใช้หลักการตัดสินใจขั้นนี้มักเป็นเด็กอายุ 7-10 ปี

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level)

พัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นนี้เป็นระดับที่บุคคลเรียนรู้ที่จะกระทำตามกฎเกณฑ์ เป็นระดับที่บุคคลเรียนรู้ที่จะกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อยของตน ตามความคาดหวังของผู้ปกครอง บิดา มารดา กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกหรือของชาติ กระทำตามกฎหมายบ้านเมืองหรือกฎเกณฑ์บ้านเมืองหรือกฎเกณฑ์ของศาสนารู้จักที่จะเอาใจเขามาใส่ใจเราถือว่าทุกคนมีหน้าที่ที่จะรักษามาตรฐานทางจริยธรรม มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสมเมื่ออยู่ในสังคม เด็กในระดับนี้มักจะแสดง พฤติกรรมตามความคาดหวังของผู้ปกครอง บิดา มารดา กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก หรือไม่กระทำเนื่องจากเกรงที่จะไม่ได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ผู้แสดงพฤติกรรมจะไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองพฤติกรรมจะแสดงตามหน้าที่ ตามมาตรฐานจริยธรรมของสังคมโดยรวม สามารถแบ่งพัฒนาการได้ 2 ขั้นคือ

ขั้นที่ 3 ขั้นยึดหลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ

(Interpersonal Concordance of “good boy, nice girl” Orientation)

พฤติกรรมที่ดีตามทัศนะของผู้ใช้หลักการตัดสินใจในขั้นนี้คือ การทำให้ผู้อื่นพอใจและยอมรับบุคคลยังไม่เป็นตัวของตัวเองลักษณะเด่นก็คือการคล้อยตามและพยายามทำให้ผู้อื่นรักหรือมองเห็นว่าน่ารัก พฤติกรรมในขั้นนี้จะแสดงออกถึงพฤติกรรมตามมาตรฐานหรือความคาดหวังของ บิดา มารดา หรือเพื่อนวัยเดียวกัน พฤติกรรม “ดี” หมายถึง พฤติกรรมที่จะทำให้ผู้อื่นชอบและยอมรับ หรือไม่ประพฤติผิดเพราะเกรงผู้อื่นไม่ยอมรับ ผู้ใช้หลักขั้นนี้มักเป็นเด็กอายุ 10 – 13 ปี

ขั้นที่ 4 ขั้นยึดหลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม (Law and order Orientation)

บุคคลจะเริ่มมองเห็นความสำคัญของกฎเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ เห็นความสำคัญของการทำตามหน้าที่ของตน แสดงการยอมรับเคารพในอำนาจ และมุ่งรักษาไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ทางสังคม Kohlberg กล่าวว่าในระดับขั้นนี้ถือว่าสังคมจะอยู่ด้วยความมีระเบียบเรียบร้อยต้องมีกฎหมายและข้อบังคับคนดีหรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้อง คือ คนที่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับหรือกฎหมาย หรือระเบียบจารีต

ประเพณีของสังคม ทุกคนควรเคารพ กฎหมายเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความเป็นระเบียบของสังคมผู้มีหลักการตัดสินใจขั้นนี้มักเป็นเด็กช่วงอายุ 13 – 16 ปี

ระดับที่ 3 ระดับมีจริยธรรมเหนือกฎเกณฑ์สังคม (Post-conventional Level)

พัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้ เป็นหลักจริยธรรมของผู้มีอายุ 20 ปีขึ้นไป ผู้ทำหรือผู้แสดงพฤติกรรมได้พยายามที่จะตีความหมายของหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจารณญาณ ก่อนที่จะยึดถือเป็นหลัก ของความประพฤติที่จะปฏิบัติตาม การตัดสินใจ “ถูก” “ผิด” “ไม่ควร” มาจากวิจารณญาณของตนเอง ปราศจากอิทธิพลของผู้มีอำนาจหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก Kohlberg แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ระดับนี้เป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 5 ขั้นยึดหลักการทำตามคำมั่นสัญญา (Social Contract Orientation)

เป็นการปฏิบัติตามพันธะหรือสัญญาที่มีต่อสังคม ตามมาตรฐานทางจริยธรรมที่ทุกคนหรือคนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง สมควรที่จะปฏิบัติตาม โดยพิจารณาถึงประโยชน์และสิทธิของบุคคลก่อนที่จะใช้เป็นมาตรฐานทางจริยธรรมได้ใช้ความคิดและเหตุผลเพื่อเปรียบเทียบว่าสิ่งไหนถูกต้องและสิ่งไหนผิด ในขั้นนี้การ “ถูก” หรือ “ผิด” ขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดเห็นของบุคคลแต่ละบุคคล แม้ว่าจะเห็นความสำคัญของสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างบุคคล แต่เปิดให้มีการแก้ไข โดยคำนึงถึงประโยชน์และสถานการณ์แวดล้อมขณะนั้นแล้วตัดสินใจโดยยึดความถูกต้องที่ตนเองวินิจฉัยอีกทีหนึ่งโดยยึดหลักความสำคัญของส่วนรวมเข้าใจในสิทธิของตนและผู้อื่น สามารถควบคุมตนเองได้ มีความภาคภูมิใจเมื่อทำดี และละอายใจตนเองเมื่อทำชั่ว ผู้มีการตัดสินใจโดยใช้หลักการนี้มักเป็นผู้มีอายุมากกว่า 16 ปีขึ้นไป

ขั้นที่ 6 ขั้นยึดหลักการอุดมคติสากล (Universal Ethical Principle Orientation)

เป็นขั้นสูงสุดแสดงถึงความเป็นสากลนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตนและการมีความยึดหยุ่นทางจริยธรรมเพื่อจุดมุ่งหมายในอันปลายอันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ขั้นนี้เป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากลเป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม เพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชนและเพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคน ในขั้นนี้สิ่งที่ “ถูก” “ผิด” เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับมโนธรรมของแต่ละบุคคลที่เลือกยึดถือ

Kohlberg เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็นไปตามขั้น จากขั้นที่หนึ่งผ่านไปแต่ละขั้นจนถึงขั้นที่หก บุคคลจะพัฒนาข้ามขั้นมิได้เพราะการใช้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นไปจะเกิดขึ้นได้ด้วยการมีความสามารถในการใช้เหตุผลในขั้นที่ต่ำกว่าอยู่ก่อนแล้ว และต่อมาบุคคลได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ ๆ หรือสามารถเข้าใจความหมายของประสบการณ์เก่า ๆ ได้ดีขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและเหตุผล ทำให้การใช้เหตุผลในขั้นที่สูงต่อไปมีมากขึ้นเป็นลำดับ ส่วนเหตุผลในขั้นที่ต่ำกว่าก็จะถูกใช้น้อยลงและถูกละทิ้งไปในที่สุด นอกจากนั้นมนุษย์ทุกคนไม่จำเป็นต้องมีพัฒนาการทางจริยธรรมไปถึงขั้นสุดท้ายคือขั้นที่หก แต่อาจหยุดชะงักอยู่ในขั้นใดขั้นหนึ่งที่ต่ำ

กว่าก็ได้ ทั้งนี้ Kohlberg อธิบายว่า การพัฒนาทางจริยธรรมนี้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา จากลำดับต้น ๆ ไปสู่การพัฒนาที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ เริ่มจากขั้นต่ำไปสู่ขั้นสูงตามลำดับ เด็กแต่ละคนจะพัฒนาผ่านขั้นต่าง ๆ เหล่านี้แตกต่างกัน

จากทฤษฎีที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าแม้แต่ละทฤษฎีจะอธิบายแหล่งกำเนิดและพัฒนาการทางจริยธรรมความเชื่อ หรือพื้นฐานที่แตกต่างกันในรายละเอียด แต่ก็มีลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกัน เพียงแต่มุ่งอธิบายลักษณะจริยธรรมไปในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของ Kohlberg มาเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย

2.4 การวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จรัส มุลสาร (2542 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเปรียบเทียบเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน ในจังหวัดยโสธร พบว่า

1. นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันจะมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมโดยส่วนรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน แต่นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับแบบปล่อยปละละเลยกับแบบเข้มงวดกวดขันมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

2. นักเรียนที่ได้รับการเลี้ยงดูต่างกันจะมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความเสียสละ ความกตัญญูกตเวที แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดวงดา เครือทิวา (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาและเปรียบเทียบระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยพลศึกษาโดยจำแนกตามเพศ หลักสูตรและภูมิภาค พบว่านักศึกษาระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมโดยรวมอยู่ในขั้นที่ 4 และขั้นที่ 5 เป็นระดับตามกฎเกณฑ์และระดับเหนือกฎเกณฑ์ และผลการเปรียบเทียบระหว่างเพศและระหว่างหลักสูตรไม่มีความแตกต่างกัน ผลการเปรียบเทียบระหว่างภูมิภาคพบมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

ณัฐวันท์ สัมพันธ์รักษ์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยลักษณะการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมระหว่างเพศหญิงและเพศชาย การศึกษากรณีเปรียบเทียบ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนสันติราษฎร์วิทยาลัย กรุงเทพมหานคร พบว่า ความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายกับลักษณะการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ไม่มีความแตกต่างกัน

เทิดทูน สุจารี (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองพอก สำนักงานการ

ประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด 8 ด้าน คือ ด้านความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความเสียสละ ด้านความอดทน ด้านการไม่ทำบาป และด้านความสามัคคี นักเรียนหญิงมีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชาย แต่ด้านความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน

ธนินทร จำนงค์ผล (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการใช้กรณีตัวอย่างที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดภาณี เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตาคุณาน้อย พบว่า นักเรียนที่ได้รับการใช้กรณีตัวอย่าง มีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตาคุณาเพิ่มขึ้นมากกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการใช้กรณีตัวอย่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เนาวรัตน์ เถลิศรี (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม 5 ประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความอดทนอดกลั้น ความไม่ประมาท ความเมตตาคุณาและการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาโดยใช้ทฤษฎีของ Kohlberg พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ ด้านความอดทนอดกลั้น ด้านความเมตตาคุณา และด้านการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาของเด็กและเยาวชนทั้งชายและหญิงอยู่ในระดับขั้นที่ 5 คือการทำตามข้อตกลงของสังคมและคำมั่นสัญญา ส่วนด้านความไม่ประมาท การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 4 คือการทำตามหน้าที่ทางสังคม อย่างไรก็ตามลักษณะการใช้เหตุผลในระดับที่ไม่พึงประสงค์คือ ขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 ยังคงปรากฏเป็นบางส่วน

พิณทิพย์ วังเกล็ดแก้ว (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบ ความมีวินัยในตนเอง ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความอดทน จำแนกตาม เพศ ชั้นปี สาขาวิชา และการอบรมเลี้ยงดู พบว่านิสิตมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมโดยรวมอยู่ในขั้นที่ 5 ทุกด้าน นิสิตชายและนิสิตหญิงมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นิสิตที่ศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ต่างกันมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้าน ความรับผิดชอบ และด้านความอดทนแตกต่างกัน นิสิตที่ศึกษาอยู่ในสาขาวิชาต่างกัน มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในแต่ละด้านและโดยรวมไม่แตกต่างกัน นิสิตที่มีการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมโดยรวมต่างกัน การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมรายด้าน ด้านความรับผิดชอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ริชาร์ดและคณะ (1984: 24 – 28) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมก่อนในในห้องเรียน พบว่า นักเรียนที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับต่ำ คือขั้นที่ 1 และที่ 2 มีพฤติกรรมก่อนในห้องเรียนมากกว่านักเรียนที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่ 3 และ 4 และยังพบว่าระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมเพิ่มขึ้นตามอายุ และสถานภาพทางสังคม เพศ มีผลต่อพฤติกรรมก่อนในห้องเรียน และเพศชายมีมากกว่าเพศหญิง

สิริวรรณ ฉันทะสานนท์ (2541 : 48) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอัญมณีวิทยาคอนแวนต์ สี่ลม กรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อดีกว่านักเรียนที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรม

Warshaw (1978 : 1450 – A) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องเหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กเกรด 4 และเกรด 6 ในโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายและหญิง จำนวน 96 คน ในโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายและหญิง จำนวน 96 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก ผลการวิจัยพบว่า เพศ และระดับชั้นไม่มีอิทธิพลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่องค์ประกอบที่น่าสนใจคือ กลุ่มเพื่อนและอิทธิพลของโรงเรียนอาจส่งเสริมให้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นได้

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องจะเห็นว่า จริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นมากสำหรับมนุษย์ เพราะจริยธรรมจะช่วยในการพัฒนาคนให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ แนวทางที่จะพัฒนาทางจริยธรรมนั้นต้องร่วมมือกันหลายฝ่าย และประสานสัมพันธ์กันอย่างดีทั้งระบบและกลไกอื่น ๆ ในชุมชน สังคม และประเทศชาติ ดังนั้น การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมก็จะเป็นแนวทางในการพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคล